

Яр. Рудницький

ДЦ УНР В ЕКЗИЛІ
МІЖ 1941 І 1991/2 РОКАМИ

J. B. RUDNYCKYJ

UNR GOVERNMENT IN EXILE

1941 - 1991/2

Second revised edition

ОТТАВА 1994

ВИДАННЯ АРХІВНОГО КОМІТЕТУ УНР

Я. РУДНИЦЬКИЙ

**ДЦ УНР В ЕКЗИЛІ
МІЖ 1941 І 1991/2 РОКАМИ**

J. B. Rudnyckyj

UNR GOVERNMENT IN EXILE

1941 - 1991/2

Симон Петлюра

ВСТУП

I

Після великої прогрі в 1920 році, коли під омофором С. Петлюри, українські збройні сили, уряд і патріотична еліта опинилися на вигнанні, зформовано екзильний Уряд Української Народньої Республіки, що мав діяти на чужині так довго, як довго Україна буде під московсько-большевицькою окупацією. Маючи привілей бути одним із найстарших, якщо не найстаршим узагалі, екзильним урядом ХХ-го ст., він зберігав десятиліттями традиції 22-их січня 1918 - 1919 років і ліждався проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року й всенародного референдуму 1 грудня того року, яким завершено довголітній кривавий змаг до волі, а одночасно створено основу для закінчення праці Уряду УНРеспубліки в екзилі.

Існування й праця цього Уряду не були легкі. Йшлося про переборювання труднощів зовнішнього й внутрішнього характеру. Невважаючи на вияви чужинського безпосереднього (напр. Білі Кошлянда 1929 р. в Вашингтоні), чи посереднього (напр. Відень 1986) визнання, багато труднощів було й на українському внутрішньому форумі, включю з закладами „фікції“, а то й шкідливості дії Уряду для визвольної справи. Діячі Державного Центру УНРеспубліки не зневірювалися в слушність своєї історичної місії - репрезентувати й бути речниками українського народу й української вільної Держави перед широким світом. І тут з признанням треба відмітити заяви українських Церковних достойників, як напр. Патріярха Йосифа Сліпого з 4 квітня 1984 в Римі („Наш Уряд є уряд, хоч тепер і в екзилі“), Митрополита (пізніш Патріярха) УАПЦ Метислава Скрипника, що як «петлюрівець» брав участь у Сесіях УНРади в США, а там таких священнослужителів, як о. Василь Кушнір, що в 1946 році заініціював консолідацію політичних сил в Європі та інших.

Та найважливіше „визнання“ екзильного Уряду й цілого Державного Центру УНРеспубліки сталося в столиці України, коли то вибраний всенародним голосуванням легітимний Президент України - Леонід Кравчук із своїм Урядом не тільки посприяв діячів ДЦУНР у Києві, але й прийняв від них історичну *Грамоту* складення повноважень із 1918 - 1919 років, державну печатку УНРеспубліки, прапор і клейноди Івана Мазепи. Більш реального, політично-правного, світського, визнання екзильного Уряду й цілого Державного Центру УНРеспубліки не уявляли собі ані його творці й подвижники з років 1920 - 1991, ані його противники, що називали його «фікцією», «утопією» й «фантазією». В протилежність цьому, Президент Кравчук ствердив 24.8.1992, що теперішня незалежність України „бере свій початок родовід від УНРеспубліки, так само, остання бере свою тяглість від Княжої і Козацької доби“.

Sapienti sat!

Були різні спроби висвітлити історію екзильного Уряду УНРеспубліки й цілого Державного Центру УНР в роках 1920 - до наших днів. Крім конспективних статей-гасел А. Жуковського в *Енциклопедії українознавства* (Париж 1990), і в англомовному її виданні *Encyclopedia of Ukraine* (Торонто 1984-93), статей В. Маркуся в *Сучасності* (Мюнхен 1986), М. Мельника в *Визвольному шляхові* (Лондон 1990), З. Городиського в *Народній волі* (Скрантон 1992), М. Бара й А. Заленського (передрук) в *Українському історичному журналі* (Київ 1992) та ін. часи перед другою світовою війною опрацьовано в нарисі президента УНР М. Лівичького *ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками* (Мюнхен-Філядельфія 1984). Власне ця праця була стимулом для автора цих рядків продовжити нарис діяльності ДЦУНР у дальших роках, тобто в 1941 - 1991. Іншими словами нарис М. Лівичького й ця

праця дають загальний огляд цілості дії ДЦУНР від початків до закінчення в 1991. Цей рік - а зокрема дата 1-го грудня 1991 - завершує діяльність ДЦУНР - його мандат із 1918 - 1919 років автоматично вигас із виборами Президента Л. Кравчука й заіснуванням незалежної народонаправної держави. Й тому екзильному Уряду, як і цілому ДЦУНР не залишалося нічого іншого, як повернути уповаження Києву й припинити свою дію в екзилі. Отож усе, що було після 1-го грудня 1991 - не вже «спільог» цілості, він стався в 1992-му році в днях 22 й 24-го серпня того року в столиці незалежної України.

Наш нарис - не тільки короткий огляд, конденсація історії екзильного Уряду й цілого ДЦУНР у останньому 50-літті. Сам у собі цей нарис не претендує на вичерпність, повноту, так зрештою, як і праця М. Лівинського: йшлося про збереження розмірів і стилю її щоб колись, «як настане слухний час», видати обидві разом для обхошення цілості за роки 1920 - 1991.

Як *нову* включено в цей нарис деякі документи, що уточнюють та ілюструють діяльність ДЦУНР впродовж його цілої історії. Як сказано, це тільки деякі документи, бо задумана й опрацьована монографія підписаного *Політика й дипломатія в екзилі* - збірка документів за роки 1920 - 1990 через кунктаторство й безвідповідальність деяких діячів ДЦУНР в роках 1989 - 92 ще й досі не побачила денного світла.

PS. Немає цих документів і в коштовній книзі Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі, Київ 1993, що вийшла друком після опрацювання цього нарису. Одначе вона - як видав "звичайних нездорових амбіцій" /пор. М. Світуча Укр.Голос²/1994/ і типове коло-наукове потрощі - не змінила ані даних, ані настанови автора до подій чи осіб.

*

II

ПРО ЕКЗИЛЬНІ УРЯДИ

В протилежність до логіки й математично-природничих наук гуманістика, суспільствознавство, в тому числі й політологія, визначалися завжди багатозначністю ~~т~~м, суб'єктивною інтерпретацією основних засад і браком типологічних формул (моделів).

Конфуцієвий "Луньюй", Мойсеїв "Декалог", кодекс Гаммурабі, *Республіка* Платона були давніми, першими зусиллями привести до порядку людську думку та суспільну мораль. Все ж кільканадцять сторіч пізніш Ф. В. Вілловбі в праці *Уряди сучасних держав*¹ (1936) писав: "Політичні науки, разом із іншими ділянками суспільствознавства, завжди терпіли тяжку невідгоду довільного вживання термінів та неспроможність авторів погодитися на дуже основні концепції...".

Можна наводити багато голосів, які висловлювали свої нарікання в цій ділянці науки, а теж у науці права, зокрема міжнародного. Один із видатних представників т. зв. Віденської школи про права народів Й. Л. Кунц писав у 1968 р.: "Було б дуже легко показати довгий список довільностей і суперечностей у практиці держав... (Тут панує) брак ясності й згоди в самій доктрині (міжнародного права)".

Нічого дивного, що цей учений доходить до висновку, що в міжнародному праві безапеляційно панує закон Геракліта "пантея" — усе пливе й тим самим міняється. Під впливом історичних фактів він назвав свою переломову працю "Змінливе право народів"²

Гідиться при цьому назвати видатного монреальського вченого, співавтора *Універсальної Деклярації Прав Людини* 1948 р. Дж. Гамфрі, що з нагоди 35-річчя цієї деклярації сказав на засіданні ООН 10. XII. 1983 у Нью-Йорку:

Традиційне міжнародне право панувало над взаєминами між державами, виключаючи всі інші реальності, включно з індивідуальними правами чоловіків і жінок. Тільки держави мали правну міжнародну особовість. Тепер ми свідомі того, що це неправда й те, що ми сьогодні називаємо ще міжнародним правом, краще окреслювати як світове право.³

Отож, як бачимо, старе, "традиційне" вчення визнавало суб'єктами міжнародного права виключно наявні суверенні держави. Вони й тільки вони мали право легації, війни й миру, ускладнення договорів, належати до "міжнародних" (читай: міждержавних) організацій тощо. Але часи змінилися. В другій половині 20 ст. заявила про себе вголос новіша школа, яка, крім суверенних націй-держав, уважає суб'єктами міжнародного права

деякі міжнародні установи чи організації. Згаданий Гамфрі в своїй промові 1983 р. виразно це підкреслив:

Згідно з ухвалою Міжнародного Суду, ООН, хоч не держава, проте, має свою міжнародну правну особовість. Якщо так піде далі — а це мусить статися, коли хочемо миру — вага індивідуальних держав буде зменшуватися. Згідно з твердженням Джонатана Шелла сучасна система держав застаріла. Міжнародна спільнота дуже швидко перейшла на новий порядок, що мусить існувати, якщо хочемо мати мир у сучасному термоядерному світі.

Нова школа міжнародного права визнає міжнародну правну особовість теж і для поневолених націй, що борються за свою суверенність, утрачену в ході історії, чи ще не досягнену (колоніальні народи т. зв. "Третього світу"). Так у підставовій книзі І. Паенсона *Підручник термінології суспільного міжнародного права та міжнародних суспільних організацій* (Брюссель, 1983) на стор. 78 читаємо:

Нація може без того, щоб мати всі три елементи, характеристичні для суверенної держави (тобто *території, народу й влади* — Я. Р.) вважатися суб'єктом міжнародного права, якщо вона має деякі органи, спроможні за неї говорити (наприклад, національний комітет, екзильний уряд і т. п.) й бореться за здійснення свого права на самовизначення..⁴

А в дальшому автор обговорює детальніше справу екзильних урядів, відрізняючи легітимні (за його термінологією "конституційні") та нелегітимні ("неконституційні") уряди в екзилі. Про діяльність "конституційних" екзильних урядів він пише в двох випадках: під час війни й під час миру. В першому випадку такий уряд існує тільки до закінчення самої війни й має повні атрибути міжнародного права без потреби якогось спеціального визнання другими урядами. "Конституційний" екзильний уряд під час миру можна вважати далі суб'єктом міжнародного права, але це залежить від ефективності його дій (стор. 80).

Як бачимо, в науці міжнародного права є два різні вчення: одне, давніше, "традиційне" за словами Гамфрі, що визнає право бути суб'єктом права тільки за суверенними державами; й друге, новіше вчення, що значно поширює цей атрибут, а саме на міжнародні організації та екзильні уряди. Між іншим треба відмітити, що всі східноєвропейські концепції міжнародного права під тим оглядом придержуються останнього погляду.

Нікуди правди діти, прихильники першого вчення, а зокрема представники старшого покоління міжнародного права, передусім

Ганс Кельсен (*Принципи міжнародного права*, 1966), називають екзильні уряди "фікцією" з погляду міжнародного права. Всупереч їм такі спеціалісти в цій ділянці, як П. Маршал Бравн твердять із повним переконанням, що екзильні уряди, власне, не фікція, а об'єктивна дійсність: "З огляду на те, що статус таких [тобто легітимних — *Я. Р.*] урядів у екзилі є унікальний і не ідентичний у кожному випадку виходить, що вони є факти, а не фікції [підкреслення моє — *Я. Р.*]. Їх треба вважати за міжнародні одиниці. Їхня суверенність не згасла" (*American Journal of International Law*, т. 35, стор. 667).

Отож, як сказано, є два різні погляди на екзильні уряди в науці міжнародного права: один (давніший) вважає їх за фікції, другий (новіший) — за наявні факти.

*

наука міжнародного права пішла вперед і щораз більш прищеплюється в ній другий погляд на міжнародну правосуб'єктність, в тому числі й на те, що екзильні уряди — це не "фікція", а міжнародноправний "факт". Нам здається, що обов'язком Уряду **України** кої Народньої Республіки в екзилі було перейти на нове вчення, явно корисніше для української справи, ніж старе, "традиційне", про "фікцію" — так і було .

БІБЛЮГРАФІЧНІ НОТАТКИ

- 1) W. F. Willoughby, «The Government of Modern States», 1936.
- 2) J. Kunz, «The Changing Law of Nations. Essays on International Law», 1968.
- 3) J. Humphry, "Speech to the United Nations General Assembly", 10 грудня 1983.
- 4) I. Paenson, «Manual of the Terminology of Public International Law (Law and Peace) and of International Public Organizations», 1983.

Оттава, 22.1.1994

Ярослав Рудницький

Уряд УНР у часі Другої світової війни

Про вибух Другої світової війни й перші два роки її тривання 1939 - 1940 писав Президент УНР Микола Лівинський у кінцевому розділі свого нарису *ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками* (Мюнхен - Філядельфія 1984, стор. 63-69) й тому немає потреби повторяти тут його об'єктивні й переконливі ствердження. Нас цікавить дальший розвиток подій в Україні після 1940 року й доля ДЦ УНР до закінчення війни й по її закінченні.

Тут насамперед доводиться ствердити, що Акт проголошення віднови української Держави у Львові 30-го червня 1941 року був несподіванкою не тільки для Гітлерівської Німеччини, але для українських крайових та екзильних політичних діячів того часу. Коли йде про екзильний Уряд УНР, то він цього акту ані не заперечував, ані підтримував. Ішлося ж про західно-українську владу, що - згідно з червневою прокламацією - мала підпорядковуватися всеукраїнському Урядові в Києві в майбутньому. Не вважаючи на відмінну інтерпретацію цього місця серед творців червневого Акту, Уряд УНР уважав себе за цей всеукраїнський київський Уряд на основі Актів 22-го січня 1918 й 1919 років. В тому сенсі мала піти відповідь Я. Стецькові на його лист-звернення до Президента А. Лівинського в Варшаві *) „з проханням дати підтримку відновлюваній державі для збереження тягlosti традиції державности“ (Я. Стецько 30 червня 1941; *Проголошення відновлення державности України*, Торонто 1967, стор. 202). Тим часом і Я. Стецько, і Ст. Бандера й інші діячі, відповідальні на червневий Акт, опинилися за ґратами й навітьська Німеччина не тільки, що зліквідувала цей Уряд, але й не хотіла чути про якийсь всеукраїнський Уряд у

*) На основі розмов із Р. Смаль-Стоцьким у Празі в 1942 р.

Києві. Тим більше відносилось це до екзильного Уряду УНР, який серед тодішніх обставин навіть і не міг мріяти про перенесення до Києва й виконування там влади з-перед 1920 року. Адже ж німцям був добре відомий факт, що члени того Уряду - прем'єр міністер В. Прокопович та міністер закордонних справ Ол. Шульгин, поставили себе на бік західних альянтів ще в 1940 році в Парижі. Те, що Андрій і Микола Лівіцькі, а там Р. Смаль-Стоцький та інші були на окупованих німцями територіях зв'язувало їм руки. Їхнє становище значно погіршилося після усунення Г. Ляйббранда, що належав до нечисленних прихильників УНР в міністерстві А. Розенберга в Берліні (1942). Коли посилювався тиск і грабунок України під владою «гавляйтера» Е. Коха, в лютому 1942 пішов до Гітлера лист-протест за підписами митрополита А. Шептицького, А. Мельника, й від УНР: А. Лівіцького та генерала Д.Г. Омеляновича Павленка. Цей лист, як і інші протести того часу, був повністю зігнорований Гітлером та його дорадниками: Україна стала німецькою колонією й це було причиною розквіту українських збройних протидій у формі «Поліської Січі», «Української Повстанської Армії» та інших формацій. Згідно з (контroversійними) спогадами от. Тараса Бульби-Боровця «Армія без держави» (Вінніпег 1981) інспіратором і духово-стратегічним керівником його партизанських акцій у 1941-1943 був Президент Андрій Лівіцький у Варшаві.

Згідно з рапортами німецької воєнної Служби безпеки „УНР під керуванням А. Лівіцького досить активна, має своїх прихильників між колишніми старшинами й воєнками армії С. Петлюри“ (пор. В. Косик *L'Allemagne national-socialiste et L'Ukraine*, Paris 1986, p.548: документ із 14.11.1941).

Один із Петлюрівських старшин, генерал П. Шандрук, відіграв важливу роль при кінці війни. За старанням Президента А. Лівіцького й із згодою всіх тодішніх політичних середовищ, він очолив Український

Національний Комітет: громадсько-політичний центр, заініційований восени 1944, як протистава й протипага Комітетові Визволення Народів Росії під проводом генерала А. Власова. Хоч і перадо, «райхсміністер» А. Розенберг від імені німецького уряду визнав 12.3.1945 цей Комітет за єдине українське громадсько-політичне представництво. Президія Комітету видала відозву до українського народу й призначила генерала Шандрука командуючим Української Національної Армії (17.3.1945). В склад цієї армії ввійшли Українське визвольне військо, Дивізія „Галичина“, рештки Другої дивізії під командою кол. полковника Армії УНР П. Дяченка й ін. Перелбачаючи розвал Німеччини, генерал Шандрук причинився до виведення українських частин із боєвого фронту перед німецькою капітуляцією 8.5.1945. Більшість із них дісталася під владу альянтів й так збереглася від поголовного винищення большевиками. Те саме торкалося й діячів УНР: Президент А. Лівіцький із родиною, проф. Р. Смаль-Стоцький, проф. І. Мазепа, проф. Ол. Шульгин, прем'єр міністер В. Прокопович та інші опинилися в західній Європі під доменою альянтських військ. Трагічна доля тих, що залишилися на теренах, окупованих совєтськими військами, як проф. В. Садовський, президент Карпатської України А. Волошин, та ін., були доказом, що вихід діячів УНР у новий екзил був правильний і на часі. Єдине, чого не вдалося врятувати—архівно-музейні скарби, чи то з Музею Визвольної Боротьби України в Празі, чи матеріялів Українських Наукових Інститутів в Варшаві й Берліні, чи врешті приватних документів загально-національного значення. Всі вони впали жертвою воєнних дій і - за винятком решток збомбованого в 1945 р. празького музею-пропали безслідно. Як фенікс із попелу, відновилася розграбована німцями в 1940 році Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі. Хоч в основі вона книгозбірня, то проте в своїй системі має архівний і музейний відділи. В 1991 р. виділено цей останній у

окремий Музей визвольної боротьби України. Як Петлюрівська установа, Бібліотека ім. С. Петлюри втішалася окремою опікою екзильного Уряду УНР так у моральному, як і матеріальному огляді. Згадати б врешті основу Урядом УНР у 1938 р. Українську Могиллянсько-Мазепинську Академію Наук - УММАН, що в часі війни не проявляла ніякої діяльності.

* * *

Характеризуючи ефективність дії екзильного Уряду УНР в часі війни 1939 - 1945, Яр. Гайвас дуже критично оцінив її в цілому й у подробицях. У книжці *Коли кінчалася епоха* (Чікаго 1964), він писав:

На Наддніпрянщині, де власне було головне поле діяльності для табору УНР, за всі роки війни не було ні сліду його організованої діяльності. Не було плянкової організованої участі тих людей в українському житті країни, ні в культурній, ні в господарській, ні тим більше в політичній діяльності. Ті нечисленні люди з того табору, що опинилися чи то в військових з'єднаннях, чи на постах в українській поліції, примикали на місцях до одної, чи до другої націоналістичної групи, або ставали осторонь національно-політичної діяльності й задовольнялися своїми «фаховими» справами. Деякі діячі на Західніх Землях покликувалися на різні зв'язки з Центром УНР, але це все не мало характеру організованої політичної роботи. (стор.103)

З «табору УНР» ніхто цих закидів не спостовував, але чи можна було їх опрокидати? Єдине, що було незаперечне, це факт збереження субстанції «во врем'я люте» й це було речевим контр-аргументом для таких та інших мальконтентів Уряду УНР.

Уряд УНР~ДЦ УНР

після

Другої світової війни

Кінець війни застав Президента А. Лівницького з родиною в Ваймарі; там був і д-р К. Паньківський, проф.Кубійович і інші. Після переїзду до Бад Кіссінгену в липні 1945 р. почалися розмови на тему консолідації політичних сил нової еміграції й відпруження антагонізмів у комплексі «бандерівці-мельниківці» з одного боку та «східняки»—«західняки» з другого. Переломовим моментом у цих консолідаційних розмовах був приїзд о. д-ра В. Кушніра з Вінніпегу. Як представник Комітету Українців Канади він відвідував табори українських втікачів у Західній Німеччині, а одночасно був захищений у наладнанні політичного життя в Європі. Завдяки його заходам створено в Франкфурті над Майном Український Контактний Комітет, у склад якого—крім представників Уряду УНР—ввійшли: ОУНР, ОУНм, УНДО, УРСП, УРДРП УСГД й непартійні діячі /громадська група харків'ян/. В р. 1946 цей комітет перетворився в Координаційний Комітет, що мав устійнити плятформу спільної політичної дії. Крім розмов між представниками поодиноких середовищ з ініціативи През. Лівницького оформилася окрема Комісія на чолі з І. Мазепою для виготовлення легальної бази під створення українського екзильного передпарляменту. Ця Комісія опрацювала з представниками партій «Тимчасовий закон про реорганізацію Державного Центру Української Народної Республіки». Цим законом створено 10.6.1948 Українську Національну Раду, як складову частину ДЦУНР у склад якої ввійшли представники ОУНм, ОУНб, УНДО, УРДП, УПСР, УРСП, УНДРП, УНДС, маючи по 6 мандатів. Почавши з Третьої Сесії УНРади /1954/, до неї належали: ОУНм, УНДО УРДП, УНДС і УСП. На Четвертій Сесії /1957/ до УНРади ввійшли представники Союзу Земель Соборної України /СЗС У/ та Українська Селянська Партія /УСП/, а на Шостій Сесії /1967/ увійшла Організація Українських Націоналістів закордоном /ОУНз/. Бандерівці, ОУНР вийшли з УНРади в 1950 р. й стояли осторонь, висилаючи на Сесії УНРади своїх спостерігачів, пропонуючи консолідацію на основі «державних формацій»: Уряд УНР—Уряд Карпатської України—Українське Державне Правління—Українська Головна Визвольна Рада. Як надбудова партій, УНРада не йшла на цю про-

позицію й діяла далі в дусі Тимчасового закону... з 1948 р. Тут важливою була Сьома Сесія УНРади, на якій поширено її склад представниками непартійних діячів /1972/. Почавши від Восьмої Сесії, де здійснено цю зміну в складі УНРади /1979/, ДЦУНР став збалансованою надбудовою партійних і непартійних елементів українського політичного життя в діаспорі. Це продовжувалося й на Дев'ятій Сесії в Торонті /1984/ так, що час між 8-ою й 10-ою Сесіями УНРади можна вважати за «золотий вік» у житті цієї установи. Зміна на гірше в 1989 р. на 10-ій Сесії внаслідок недуги Президента М. Лівницького й партійної конспірації завернено до стану з 1948 року, коли партійні діячі мали в руках усі керівні пости в ДЦУНР. Після смерті Президента Лівницького /8.12.1989/ знехтовано вимоги Тимчасового закону, щодо позиції віцепрезидента УНРеспубліки: цю справу відкладено до «надзвичайної Сесії», а коли її скликано в березні 1992 р., про сан Віцепрезидента забуто. Як у 1948 р., так і 1991/92, провід ДЦУНР складався з Президента, голови УНРади й голови Уряду. Всі вони були представниками партій—ОУНм, УРДП й УНДС, для непартійного сектора УНРади в провіді ДЦ місця не було. І тут конституційно передбачене становище Віцепрезидента могло збалансувати ситуацію, якщо б було вибрано його з непартійного сектора і якщо б ці вибори були вставлені в програму “Надзвичайної Сесії” в 1992 році.

* * *

Президентом УНРеспубліки до 1954 був Андрій Лівницький; після його смерті вибрано Степана Витвицького, що помер 1965 р.. Тоді 6-та Сесія вибрала Миколу Лівницького, він протривав аж до 10-ої Сесії. На сесіях вибирано віцепрезидентів УНР. Ними були: (від 1954 за чергою): ген. О. Удовиченко, І. Багряний, М. Степаненко, Ю. Бойко, Яр. Рудницький (в.о.) й від 1989. М. Плав'юк, який по смерті М. Лівницького, в 1990 р. перейняв становище Президента.

Головами Уряду УНР були: Андрій Лівницький (1920 і 1922–1926), П. Пилипчук (1921–22), В. Прокопович (1926–39 і 1940–42), Ол. Шульгин (1939–40), Андрій Яковлів, виконуючий обов'язки Голови Уряду УНР (1944–45), К. Паньківський (1945–48),

І. Мазепа, (1948–52),
Степан Баран (1952–1953),
Симон Созонтич (1954–1957).

А. Фіголь (1967–1969),
Василь Федорончук (1972–1974)
Т. Леонтій (1974–1980),

Яр. Рудницький / дві каденції: 1980 - 1989 /,

І. Самійленко / неповна каденція 1989–1992)

Уряди

УНР включали заступників голів, керівників поодиноких ресортів, їхніх заступників та членів Уряду. В початкових роках, Уряд УНРеспубліки називався «Виконавчим органом» УНРади.

Головами УНР були: Б. Іваницький, І. Багрянний, О. Бойдуник, Я. Маковецький, С. Довгаль, П. Белей, І. Кедрин-Рудницький, В. Біляїв, П. Лимаренко й М. Воскобійник.

Головами Державного Трибуналу були: Ст. Росоха й Яр. Рудницький; в склад Трибуналу входили його члени.

* * *

Фінансові засоби надходили від громадянства через Товариства Прихильників ДЦУНР; у 1979 р. створено Світове Об'єднання Прихильників ДЦУНР, яке очолювали: Ст. Букшована, В. Марко й Яр. Рудницький
(1979–1984) (1984–89) (1989–1992),

Ані Світове, ані Крайові товариства не входили в склад ДЦУНР, а були тільки допоміжними організаціями для збирання фондів, популяризації діяльності ДЦУНР, а в деяких випадках для інтервенцій на міжнародному форумі в українських справах.

Подібні функції виконували крайові фундації ім. Симона Петлюри, що в 1989 р. об'єдналися довкола канадської ФСП в Торонті під головуванням М. Липовецького. ФСП не входила в склад ДЦУНР, маючи свій статут і державну інкорпорацію, як харитативна установа.

Інформативну службу (крім Ресорту Інформації Уряду УНР) виконувало Українське Інформаційне Бюро, що видавала періодичний *Бюлетень УІБ*. Систематичну діяльність проявила в роках 1985 - 1989, Голова Бюра, Таня Носко-Оборонів, що крім цього була протоколянткою зібрань Уряду УНР у цих роках. Основана й заінкорпорована в Філядельфії, Українська Видавнича Спілка видавала (й видає даліше) місячник **Мета**, останньо під редакцією П. Лимаренка. Спілка видає й інші публікації, зокрема монографії та серійні видання, напр. цінні **Матеріали й документи про поодинокі Сесії УНРади** (останній випуск про Шосту Сесію з 1967 р.).

З наукових установ, зв'язаних із ДЦУНР, слід назвати Українську Могиллянсько-Мазепинську Академію Наук - УММАН, основану в 1938 р., й відновлену в 1978 році, що припинила свою діяльність у 1992 р. в зв'язку з відновленням Києво-Могиллянської Академії в столиці України. Досить ефемеридну роль сповняв у роках 1990-1992 Академічний Комітет Уряду УНР під головством Л. Винара. Треба врешті згадати Архівний Комітет Уряду УНР під проводом полк. Юрія Сальського в роках 1980 - 1992. Він заключив договір із Державним Архівом Канади в справі зберігання архівних матеріалів УНР у Оттаві.

Підсумовуючи наведені вище дані й беручи до уваги опрацьований М. Лівіцьким період діяльності ДЦУНР,

в роках 1920 - 1940, можна ствердити, що в історії ДЦУНР були такі основні етапи розвитку:

- 1) 1920 - 1948 політична діяльність із перевагою індивідуальної дії основників і продовжувачів праці С. Петлюри;
- 2) 1948 - 1978 політична діяльність із перевагою партійно-групового сектора української діаспори на базі (первісної) УНРади;
- 3) 1979 - 1989 політична діяльність із тенденцією збалансування партійно-групового й непартійно-індивідуального чинників («відпартійшення ДЦУНР»);
- 4) 1989 - 1991 (з епілогом у 1992) політична діяльність із перевагою партійно-групового сектора української діаспори / нове запартійшення ДЦУНР /.

Як бачимо, роки 1979-1989 були «синтезою» непартійних і партійних сил української еміграції й тут найбільші заслуги поклав Президент М. Лівчицький. Його недуга під кінець життя й врешті відхід із цього світу внеможливили вдержати здобутий рівень організації й дії ДЦУНР в єдиній реальній і ефективній формі - зцілення партійних і позапартійних сил для здійснення великого ідеалу українства нашої доби - заіснування незалежної самостійної й соборної України.

Діяльність на зовнішньому відтинку

Йдучи за традиціями екзильного Уряду УНР ще з 1920-их років [див. Ол. Шульгин Документ ч.1], відтинок зовнішньої політики був одною з найважливіших ділянок праці Уряду УНР. Правда, негайно після війни було тяжко, якщо взагалі можливо, проявляти якусь діяльність на цьому полі. Таборові умови, акція репатріаційних комісій ССРСР у західній Німеччині й врешті технічно-фінансові труднощі внеможливили Урядові УНР провести відповідну акцію в Сан Франціско при організації Об'єднаних Націй у 1945 році, при процесі Міжнародного Суду над воєнними злочинцями в Нюрнбергу в 1946-47 роках, чи врешті в Гельсінкській Конференції 1975 року, де зігноровано «суверенну» Українську Радянську Соціалістичну Республіку й треба було сильнішої роз'яснювально-протестаційної акції, як та, що її провів т.зв. Паризький Блок [пор. Документ ч.2].

Перший повоєнний міжнародний акт УНР стосувався створення й започаткування діяльності Європейської Ради в Страсбурзі в 1949 р.. Тодішній Голова Уряду УНР проф. І. Мазепа й його заступник Ст. Витвицький вислали звернення до Голови Ради, вказали на загальну ситуацію в Європі, зокрема в східній під большевицькою окупацією, й вказали на «потребу залучення України до майбутньої Об'єднаної Європи» [пор. Документ ч.3]. Хоч це звернення залишилося без наслідків, для історії взаємин України з західною Європою воно має свою вагу, засвідчуючи, що вільний Уряд / колишньої / вільної України не тільки цікавився розвитком подій на європейському континенті, але робив відповідні заходи в справі включення України в європейський комплекс.

Після короткотривалих каденцій Д. Андрієвського й С. Довгала на станицях керівників Ресорту закордонних справ УНР у 1954 р. до керування цим Ресортом взявся М.

Лівицький, що одночасно був і Головою Уряду. Маючи неабиякий досвід у міжнародних колах, він виконав важливу працю в формі пресконференцій, меморандумів, особистих інтервенцій та зустрічей із видатними представниками тодішнього політичного світу, напр. із Дж. Діфенбейкером у Оттаві в лютому 1958 [пор. Документ ч.4]. Посилено пропагандивно-видавничий сектор начасними публікаціями в чужих мовах [пор. Документ ч.5]. З вибором М. Лівицького Президентом УНРеспубліки не припинялася його праця на міжнародному форумі. Правда, керівником закордонних справ у тому часі був В. Федорончук у Римі, що мав добрі зв'язки з італійськими державними діячами. Один із найважливіших актів Федорончука, що знайшов широкий відгомін у чужинецькій пресі, був меморандум до Організації Об'єднаних Націй у Нью Йорку в справі заступства членів УРСР представниками екзильного Уряду УНР з 1969 року. Хоч цей акт не мав успіху, то проте він був основою для пізніших заходів Уряду УНР з одного боку, а з другого вносив ясність у те, що не Світовий Конгрес Вільних Українців, а цей Уряд репрезентував поневолену Україну перед світом.

Згідно з твердженням З. Городиського в *Народній волі* [ч.19] за 1992 «Президент Лівицький, як керівник ресорту преси, як голова Уряду і керівник зовнішніх справ не покидав цієї ділянки до кінця свого творчого життя навіть тоді, як Головою Уряду і керівником зовнішніх справ став проф. Ярослав Рудницький. Він був одночасно «персональним амбасадором» През. М. Лівицького заступаючи його в закордонних поїздках, коли Президента знемогла затяжна недуга. Проф. Рудницький у своїх наукових поїздках, зустрічах з закордонними особистостями популяризував позиції ДЦУНР та державні аспірації українського народу...»

Яр. Рудницький працював на становищі керівника зовнішніми справами в роках 1978 - 1989, паралельно з

своєю діяльністю, як Голова Уряду УНР від 1980 р. За його каленції виконано декілька важливих справ, як напр. підписання українсько-польської декларації в Лондоні, Англія, в 1979 році [див. Документ ч.6], внесення апікації в справі голодомору в 1932-33 до Міждержавного Суду ООН у Гаазі [1983]; після-Гельксінські конференції в Берні й Відні в роках 1986 - 1989 [див. Документ ч.7]; акція перед членами т.зв групи 7 індустріялізованих націй [Оттава 1981, див. Документ ч.8]. й врешті акція в справі Чорнобиля в 1986 і дальших роках [див. Документ ч.9] та деколонізації 1900 - 2000 [див. Документ ч.10].

З ініціативи Голови Уряду в 1980 році складено договір із канадським Державним Архівом у Оттаві в справі оснування й організації «Колекції ДЦУНР» / **U.N.G.E. Collection, Ottawa** / для професійного зберігання документів УНР із років 1920 - 1980. Одна з важливих статей у цьому договорі є провізія про передачу цієї колекції «справді вільному Уряду України» на бажання головного архівіста, дослівно:

...at same future date they /materials/ could be transferred to the Archives of Ukraine, if in the opinion of the Dominion Archivist and the U.N.G.E. (or its successors) a truly independent government exists in Ukraine. Any such transfer shall be discussed and agreed upon directly by the Dominion Archivist and The Chief Archivist of Independent Ukraine (par. 2, page 1 of the **Agreement 1980**)

Наводимо дослівний текст із цього договору, щоб з одного боку показати ставлення Канади до «сувернного» Уряду тодішньої УРСР у Києві, а з другого, щоб виявити один із важливих успіхів міжнародної діяльності Уряду УНР у 1980 році. Тут треба відмітити жертвенну працю полковника Ю. Сальського, Голови Архівного Комітету ДЦУНР у роках 1980 - 1992 в Оттаві [див. Документ,

ч.11]. Узв'язку з «остаточним і певідкличним» уступленням полк. Сальського з головства в Архівному Комітеті 24.12.1992 його перейменовано на «Архівний Комітет УНР» і переорганізовано в складі: Яр. Рудницький - голова, М. Світуха - заступник, Таня Носко-Оборонів - секретар; М. Момрик - член *екс оффіціо* з канадського боку й *vacat* *екс оффіціо* з державного українського боку.

* * *

Здійснюючи доручення Європейської Групи Поневолених Народів у Лондоні з 13.10.1985 Голова Уряду опрацював проєкт [драфт] «Універсальної декларації колективних людських прав», як відповідника до існуючої від 1948 року «Універсальної декларації прав людини», «яка, ігноруючи права людських колективів, відноситься до індивідуальних прав одиниць. Український проєкт нової Декларації складається - крім вступу й дефініції основних понять - із таких розділів: колективні права націй, зокрема поневолених націй, права національних меншин, права етнічних (расових) та релігійних груп. Автор проєкту, нав'язуючи до небагатьох міжнародних документів у цій ділянці, вводить м. ін. чітке відрізняння національних меншин у протиставу до етнічних (расових) груп та пропонує - в додатку до національних прав - устійнення колективних прав для цих двох категорій населення в різних державах світу, передусім забезпечення їх перед геноцидом, голокостом та лінгвіцидною політикою урядів.

Ця декларація була прийнята в Лондоні в 1986 році.

* * *

Окупаційний режим в Україні відбився на всіх виявах національного життя країни включно з його

молодечою ділянкою - ділянкою спорту. Коли йшло про міжнародний аспект її, то спортові - змагуні України були змушені виступати під уніфікованим совєтським штампом, як змагуні ССРСР. Найвиразніше виявлялося це на форумі міжнародних Олімпіад, що - як відомо - відбувалися в різних місцях - містах світу.

Нав'язуючи до заходів Уряду УНР із 1919 року в справі української участі в Олімпіаді 1920 року в Антверпені, екзильний Уряд УНР кількакратно звертався до Міжнародного Олімпійського Комітету в справі допущення України - члена ООН до окремої, національної участі в цій світовій імпрезі. Все це було даремне, тому що МОК обстоював на створенні національного українського олімпійського комітету, який мав би робити заходи щодо участі України в олімпійських ігрищах. Москва цьому противилася, обстоюючи одну «совєтську» репрезентацію на олімпійських змаганнях. Як писав Євген Оборонів, довголітній член УНРади, в 1976 році,

Москва відмовляє право виступу Україні, не вважаючи на те, що Україна має свою конституцію, свій «уряд», формальне право брати участь самостійно в усіх родах міжнародного життя. Своїм намаганням репрезентувати всі підсовєтські народи одним олімпійським комітетом ССРСР большевики доказують, що Сов. Союз є найбільшою модерною колоніальною державою, що він є імперіялістичним навіть у спорті [Пор. Славістика ч. 85, Монтреаль 1985, сотр. 3 й 13].

Найактивнішим виявився Уряд УНР у 1980 році, коли вільний світ бойкотував московську Олімпіяду з уваги на совєтську агресію в Афганістані в 1979 році. Крім меморандумів у цій справі до канадських, американських та інших західно - й східно - льюкованих олімпійських країн, Уряд видав окрему роз'яснювальну брошуру

[Славістика ч.81] та сприяв «альтернативній» Олімпіаді під'яремних народів у Етобіток, Канада, у липні 1980. Справа продовжувалася й на наступник світових Олімпіадах. Отак в часі 23ьої Олімпіади в Лос Анджелесі у США.

Голова Уряду склав меморандум на руки Президента Міжнародного Олімпійського Комітету Х.А. Самаранча і Голови Олімпійського Організаційного Комітету в Лос Анджелесі Петра Іберрота, вказуючи на основну аномалію цього-річної Олімпіади - пляновані виступи підсоветських змагунів без їхньої національної ідентифікації як українців, білорусів, литвинів, лотиськів, естонців тощо. Замість спорту - Уряд ССРСР провадить політику русифікації на цьому міжнародному полі, забороняючи олімпійцям виступати під власними національними прапорами. В зв'язку з цим автор меморандуму пропонує не допускати ССРСР до цього-річної Олімпіади, бо ж Уряд ССРСР не визнає «ідентифікації й групування змагунів згідно з їхньою національною приналежністю». Тільки таким чином - пишеться в меморандумі - Уряд ССРСР зрозуміє, що «міжнародна спортова спільнота не годиться з імперіялістичними акціями Москви в ділянці спорту й надуживанням людських і національних прав у ньому» [Пор. Славістика ч.85, стор. 21-22].

Після закінчення Олімпіади в Лос Анджелесі пішов новий меморандум Уряду УНР до МОК, у якому висловлено вдоволення з неприсутності советських і поплентацьких змагунів у цій Олімпіаді й тим самим про те, що відпала нагода неоколоніальній імперії ССРСР виступити перед світом, як монолітній державі - нації з запереченням суверенності України, Білоруси,

балтійських та інших поневолених Москвою народів. Частинно-пишеться в меморандумі - несе в цьому вину й МОК, толеруючи й визнаючи однопонаціональний комітет СРСР - багатонаціональної держави. Уряд УНР пропонував внести відповідні зміни в статут МОК ще перед 24-ою Олімпіадою в Сеулі. На жаль, цього не зроблено й вона, так як і Олімпіада в Барселоні. [1992] пройшла під егідою СРСР чи СНД,

* * *

Інший приклад міжнародної дії Рудницького торкався українсько-польських взаємин. Після церемоній у Варшаві в 1990 році відбулася в Монреалі 18.1.1991 заходами Польського Наукового Інституту доповідь його директора, проф.Й. Літинського на тему „Від другої до третьої Речі Посполитої“. Як довголітній делегат польського екзильного Уряду з Лондону на Канаду, він брав участь у інавгурації президента Леха Валенси в Варшаві 22.12.1990 і зреферував подробиці про передачу інсигній польського екзильного президента Р. Качоровського Лехові Валенсі. Доповідь була ілюстрована відеофільмом із варшавської церемонії з окремою увагою на акт прийняття новим президентом Польщі печаток, медаль і президентського прапора із 1939 р. від легітимного представника передвоєнної РП, чим підкреслено тяглість суверенної влади Польщі, не вважаючи на те, що вона в рр. 1939 - 1990 діяла в екзилі. Після доповіді й фільму відбулася дискусія, в якій приймали участь присутні. Запрошений до слова проф. Яр. Рудницький, голова Світового Об'єднання ДЦУНР, привітав проф. Літинського його особистими й національними успіхами й підкреслив важливість акту передачі легітимної влади, збереженої в екзилі, демократично-вибраній крайовій владі. „Крок Леха Валенси - говорив Рудницький - важливий із погляду міжнародного права, в

якому деякі творетики вважають екзильні уряди за фікцію, чи утопію. Валенса повчив їх про властивий характер і значення екзильних урядів у визвольній політиці, бо для нього було важливе зберегти тяглість і sukcesу між другою й третьою Річ-Посполитою. Що більше, екзильний президент, передаючи свій мандат тим самим уступив із свого становища й ані він, ані члени його уряду не претендували на якісь пости в державі.“ Свій виступ закінчив проф. Рудницький побажаннями успіхів третій Річ-Посполитій і, як останній із живучих сигнаторів українсько-польської декларації в 1979 р., він вніс тост «За нашу й вашу волю», що присутні прийняли бурєю оплесків. Проф. Літинський подякував українському учасникові не тільки за привіт і побажання, але й за довгорічну гармонійну співпрацю в Монреалі в 1980-их роках, коли проф. Рудницький очолював Уряд УНР і мав часті з ним контакти.

* * *

В зовнішній діяльності Уряду УНРеспубліки деноміжну роллю відіграли його Предствіництва в різних країнах Заходу. Були це звичайно станиці дипломатичної служби, складені з громадян даних держав, отже вони мали з одного боку статус етнічних організацій, коли йшло про їхнє правне / чи фактичне/ відношення до урядів стосовних держав, а з другого боку були квазі-почесними «гоноровими» консульствами екзильного Уряду УНР у згоді з практикою Віденської конвенції в 1961 р.. Іншими словами, всякі акції перед чужинецькими урядами представників УНР були основані на їхній державній приналежності - вони зверталися до «своїх» урядів, як «етніки», часом із можливостями впливати на вибір одного, чи другого посла, депутата, до «свого» парламенту. Конкретно вони не могли виступати як повноцінні дипломатичні представники екзильного Уряду УНР, а тільки як «льояльні громадяни» даної держави.

В наведеній добі (від 1941 до 1991/92) представниками Уряду УНР були:

в Аргентині: В. Левицький, Ол. Римський;

в Бразилії: М. Рубінець;

в Венесуелі: В. Коваль;

в США: С. Витвицький, К. Паньківський,

І. Паливода, Є. Приходько, П. Лимаренко;

в Канаді: М. Садовський, М. Липовецький;

в Європі:

С. Опаренко, П. Базилевський, М. Сидоренко,

Ол. Бандрівський у Англії;

В. Федорончук у Італії;

Ол. Вінтоняк у Німеччині;

в Австралії: К. Закревський (в.о.), І. Рибчин,

С. Яськевич і С. Книш.

Окреме місце в цій схемі займав Вол. Трембіцький у Нью Йорку. Як заступник керівника Ресорту зовнішніх справ Уряду УНР, він мав за завдання джерельно розглядати та вдержувати взаємини з тими державами-членами Організації Об'єднаних Націй, які мали стосунки з УНР, чи УД в 1917 - 1920 роках, з увагою на історію обосторонніх дипломатичних взаємин; на територіальне оформлення України в її конкретних границях; аспект стабільності в справах валюти, пошти, міжнародного транспорту; конституцію УНР з 1918 р., трактати, інсигнії, а там збройні сили тощо. В цю сферу взаємин входили т.зв. сателітні держави центральної Європи.

Трембіцький діяв у Нью Йорку теж як зв'язковий між Урядом УНР і дипломатичними представництвами балтійських держав, що - як відомо - їхню окупацію советами в 1940 роках не визнавали де юре ані США, ані Канада, чи інші західні держави. В усіх цих випадках бралось до уваги взаємини цих держав з Україною в роках 1917 - 1920.

В усіх цих функціях Трембіцький діяв як представник

Уряду УНР, не як «етнік» ООН, чи згаданих держав, бо він мав американську державну приналежність, а вона не відбирала йому можливостей дипломатичної дії на цьому форумі.

* * *

Безпрецедентний занепад закордонної дії Уряду УНРеспубліки виявився в роках 1990 - 1991. Відмовившись після двох каденцій очолювати цей ресорт, Яр. Рудницький сподівався, що його наступники не тільки продовжуватимуть його працю з років 1978 - 1989, але внесуть нові ідеї й нові акції в цю важливу ділянку праці Уряду. Не так воно сталося. Насамперед новому Голові Уряду Ів. Самійленкові було важко підняти відповідних людей; нічого дивного, що назначені керівники Ресорту зовнішніх справ після дипломатичних і (може) фактичних недуг, один по одному резигнували (М. Пап, І. Каменецький), залишаючи Ів. Самійленка в трудному положенні. В протилежність до його попередників, які крім головства сповняли й функції закордонних міністрів, він не був у стані виявити себе ефективно в цій ділянці. Показовим із цього погляду, був факт поїздки до Європи восени 1990 року. Тоді відбувалася важлива після-Гельсінкська конференція в Парижі й доконче треба було продовжувати акції екзильного Уряду УНРеспубліки, переведені в Берні й Відні в роках 1986-87 щодо українського членства в Гельсінському процесі. Замість взяти активну участь у цій конференції, Ів. Самійленко перебував у той час у Лондоні й переїхав до Парижу після закінчення конференції, щоб... ознайомитися з її вислідом. Ось він опісля написав у цій справі:

«В Парижі я мав дві зустрічі з делегатами Народної Ради Українського Парляменту - Драчем, Павличком і Богданом Горинем, які прибули до

Парижу з апелем Л. Кравчука репрезентувати Україну на конференції Вищого рівня Ради Безпеки і співробітництва в Європі. Як відомо, на вимогу Горбачова делегація з України не була допущена на цю конференцію. Під час моєї, особливо першої, зустрічі з делегатами України, відчувалася в їх настроях невдача в Парижі...» (Річний звіт Уряду УНР в екзилі... Філядельфія 1991, стор.8)

Варто на цьому місці зачитувати для порівняння звіт Комісії Прав Людини СКВУ — «неурядової організації», яка зробила більше, як тодішній Уряд УНР і, головню, була на місці в часі, а не після конференції:

Конференція ЦССЕ в Парижі 19 - 21 листопада, 1990 року:

Згідно з рішенням було зроблено заходи і представлено кошторис на участь у Паризькій Конференції на Вершинах двох представників з України і представника КПЛ. Після довгих заходів вдалося з труднощами передати запрошення Василю Лісовому, голові групи «Гельсінкі 90». Але показалося, що два представники з України не зможуть одержати віз в'їзду до Франції через французькі адміністративні перешкоди. Тоді нав'язано контакт з п. Дмитром Павличком котрий рішив, що три представники з України приїдуть до Парижу, а саме: Д. Павличко, Голова Комісії Закордонних Справ Верховної Ради Українського Парляменту; Іван Драч, Голова Руху, і Богдан Горинь. Ці три представники приїхали на власний кошт. В Парижі ними опікувалися українці - працівники ЮНЕСКО. Делегація з України оприлюднила свою власну заяву і лист Л. Кравчука. При співпраці представника КПЛ і деяких членів редакції «Українського слова», українська делегація

відбула ряд інтерв'ю із світовою пресою. Влаштовано разом з вірменами пресову конференцію, в якій взяла участь і про яку писала європейська преса. Разом з представниками жидівських організацій - учасників з Америки і Європи, представник КПЛ подала вимоги українських парламентаристів, котрим не дозволено брати участь у конференції (Із звіту Комісії прав людини СКВУ, Торонто 1991, стор.9).

Цікаво відмітити, що СКВУ після того, як справи КПЛ очолив А. Вітер, колишній федеральний парламентарист із Оттави, почав активно цікавитися попушенням України до Гельсінкського процесу. Остаточню ця справа була позитивно розв'язана з початком 1991 року (Пор. Документ ч.12).

Роки 1990 - 1991 були вагомими не тільки щодо Гельсінкського процесу, але й щодо багатьох інших міжнародних справ, до яких треба було Урядові УНРеспубліки в екзилі займати становище. Тут однак замість акцій була мовчанка. Нічого дивного, що серед таких обставин діячі ДЦУНР почувалися до особистої відповідальності за такий невідрадний стан і, по змозі, діяли в заступстві.

Один із найактивніших, а одночасно найбільш пошлюблених у закордонній політиці член ДЦУНР - М. Світуха не раз і не двічі приймав на себе обов'язок інтервенцій там, де повинен був діяти Уряд УНР. Отак напр. він приготував і розіслав у 1991 році Меморандум до 25 держав, в якому подав ряд конкретних рекомендацій щодо політики Заходу супроти України й інших країн східної Європи. Без пересадки треба ствердити, що був це один із найкращих меморандумів в історії ДЦУНР [пор. Документ ч.13]. Як Голова Зовнішніх Справ Президії УНРади й заступник її Президента, М. Світуха не тільки виготовляв меморандуми в різних інших справах, виступав

із доповідями (напр. у Австралії в березні 1991), але подавав певні напрями Президії УНРади та висловлював оправдану критику за неефективну діяльність окремих членів ДЦУНР, чи за незаважди правильну настанову до поточної політики. З багатьох його листів, звернень і критичних завваг щодо діяльності ДЦУНР наведемо дві: одну в справі перебільшеної односторонності політичної орієнтації, другу про незадовільну діяльність керівних органів ДЦУНР. Щодо першої справи Світуха писав:

До візиту прем'єра Канади в Києві...

Нам треба буде дуже довго чекати, щоб президент США, чи канцлер Німеччини, чи прем'єр Англії здобулися на подібний крок. Тому дуже прикро, що теперішній уряд не здобувся на жадну акцію в періоді кількох місяців часу перед заповідженою візитом прем'єра Канади до Советського Союзу... Світ не крутиться лише довкола Вашингтону, а України не буде, якщо ми не будемо старатися мати приятелів по всьому світі...

(З листа до Ів. Самійленка, 25 листопада 1989 - Архів Я. Р.)

Коли йде про внутрішню діяльність членів ДЦУНР, то Світуха, як заступник Голови Президії УНРади писав до її секретаря З. Городиського таке:

Діяльність Уряду обмежена до одного чи двох ресортів, напр. ресорту науки і культури та інформації. Але вже витворюється в громаді вражіння, що мірилом діяльності уряду від 10-ої сесії є кількість привітів, чи то виданих, чи отриманих. Це без сумніву абсорбує час і увагу і мабуть тому голова уряду нарікає, що він перепрацьований. Можливо розв'язка була б в тому,

щоб створити в уряді новий Ресорт Привітів. Це відтяжило б голову уряду і дало б йому можливість займатися питанням зовнішніх зв'язків, подіями на Україні, фінансами тощо... (З листа до З. Городиського 3 лютого 1990 - Архів Я. Р.)

Інший характер мали інтервенції Голови Світового Об'єднання Прихильників ДЦУНР Яр. Рудницького в міжнародних справах. Тому що Уряд був недіяльний у справі насильства над С. Хмарою в Києві, він звернувся до Інтерпарляментарної унії в Женеві з вимогою, щоб вона інтерв'ювала в справі «українського парламентариста». У висліді цієї акції відбувся в 1991 році розгляд справи Хмари „Комітетом людських прав для парламентаристів“ при цій унії й її полагоджено чгідно з правильником Комітету, про що повідомлено Голову СОПДЦУНР у Канаді.

* * *

В роках 1989 - 1991 було багато членів ДЦУНР і сторонніх спостерігачів, які переживали невідрадний стан політичної дії в Уряді УНР й мали претензії до Рудницького за те, що він відмовився від головства й керування зовнішніми справами в ДЦУНР.

Отак С. М. Суховерський, голова Десятої Сесії, на зібранні прихильників ДЦУНР у Едмонтоні 16.7.1989 м.ін. сказав:

На протязі часу від 1949 р. були різні недотягнення в УНРаді. Та найбільша криза відбулася по Сьомій Сесії, коли декотрі політичні партії...вийшли з УНРади замість, згідно з демократичним звичаєм, залишитися в УНРаді й бути «легальною опозицією». Багато вважали, що викликана криза спаралізує УНРаду й Державний Центр УНР. Щоб

рятувати безвиглядне положення, Президент М. Лівницький розпустив УНРаду, змінив Тимчасовий закон про реорганізацію Державного Центру й покликав до життя Номінаційний Сектор. З цього сектора д-р Я. Рудницький був іменований Головою Уряду УНР. Д-р Рудницький не тільки визначний науковець, але й талановитий політик. Його добрі зв'язки з науковим і культурним світом, його знання мов, головно англійської, німецької і французької, його особисті знайомства, дали йому змогу вив'язатися з його завдань, як Голови Уряду та референта зовнішніх справ УНР. Шкода, що д-р Рудницький не залишився бодай референтом зовнішніх справ. Він вибрав пост Голови Трибуналу ДЦУНР та Голови Всесвітнього Товариства Сприяння ДЦУНР... (З Архіву Я.Р.)

Опінія д-ра Суховерського не була відокремлена. В одному з листів із Австралії д-р І. Завада писав:

Особисто жалію, що Ви не захотіли залишитися на становищі Голови Уряду УНР і цю думку поділяють мабуть без винятку всі наші прихильники в Сіднеї, а напевно всюди по всіх континентах наших поселень... Отже варто було залишитись на своєму місці з Вашим досвідом. Проф. І. Самійленко не має досвіду в цих справах, а що говорити про інші якості необхідні для провідних політичних діячів? (Лист із 3.9.1989 в Архіві Я.Р.)

Само з себе виринає питання: чому підписаний не хотів залишитися на становищі Голови Уряду й Керівника Ресорту Зовнішніх Справ УНР у 1989 році?

На це питання він давав кількакратно відповідь зацікавленим, а вона коротко з'ясовувалася так:

На Дев'ятій Сесії в 1984 році в Торонті він погодився очолювати Уряд УНР під умовою, що це буде його «остання» каденція й що Президент М. Лівіцький поставить його кандидатуру на Віцепрезидента на черговій Сесії УНРади. Лівіцький виконав цю умову, але ~~проти~~ сподівань і статті 19, 5 Тимчасового закону – одночасно висунув у 1989 р. другого, партійного, кандидата, що мав зробити не він, як Президент, а сама Сесія „через Номінаційну Комісію“ (згадана точка Закону). Знеохочений цим недодержанням # 19, 5 Тимчасового закону... Рудницький відмовився від Головства в Уряді тим більше, що партійні чинники опанували (хворого тоді) Президента й провід у ДЦУНР. Він уважав, що при його есентуальній участі в Уряді УНР, забагато часу йшло б на внутрішні партійні пересправи коштом діяльності самого Уряду. А втім, думалось йому, зовнішньо політичну дію можна було проявляти й зі становища Голови Світового Об'єднання Прихильників ДЦУНР,

Внутрішні справи: Консолідація

Консолідаційні заходи, започатковані о.В. Кушніром з Канади в 1946 р., привели до створення Української Національної Ради - українського передпарляменту на чужині в 1948р.. Сама в собі вона була еміграційним новотвором , відзеркалювала цілий спектр партійно-політичних прямувань, що іноді миналися, заперечували Петлюрівське гасло: „Держава вище партій“. Однє з найшкідливіших переконань було твердження, що політична дія можлива тільки в рамках партій, що взагалі політи~~ка~~ - це партійництво. Це знайшло свій вияв у буденній термінології членів ДЦУНР: загально говорилося й писалося напр., що Центр складається з «політичного», громадського й комінованого секторів. Тим часом у такій політичній по своїй суті установі, як

ДЦУНР, усі сектори були «політичні», не тільки партійний.

Впродовж 72 років свого існування, ДЦУНР був плящаром партійних поракунків, основаних на амбіціях партійних керівників. Антагонізми виявлялися раз із більшою раз із меншою напругою. Як сказано, найкращий період в історії ДЦУНР були роки 1980 - 1989, коли то збалансовано («відпартійщено») провід, тобто розподілено керівні місця між партійними й непартійними діячами. Під тиском партій, згрупованих у КУППО, відбуто Десяту Сесію УНРади й захоплено провід у партійні руки. Ось що писав автор цих рядків в цього приводу:

«... Основне завдання плянувати й діяти на зовнішньому, міжнародному форумі. Отак напр. започаткована Урядом УНР у 1983 р. акція в справі голодомору перед Міждержавним Судом у Гаазі для нього (Голови УНРади М. Воскобійника з 1989р.) не існує; дія Президента УНР у після-гельсінкському процесі й Участь Уряду УНР у Оттаві, Берні, Відні, й т.д., закриті для нього на сім замків; акції ДЦУНР у справі Чорнобиля перед ООН, Міжнародною атомовою агенцією в Відні, Світовою комісією здоров'я в Женеві й ін., стоять поза «дією демократичним фронтом» нового Голови УНРади; наладнані зв'язки з екзильними урядами поневолених Москвою народів в 1979 - 1989 рр., а зокрема з урядом РП у Лондоні, для нього справжня «біла пляма»; започаткована перед Десятою Сесією, акція Уряду УНР в справі проголошеної ОН «Декади деколонізації 1990 - 2000», яку можна здійснювати й продовжувати тільки в екзилі, в опінії нового Голови УНРади підпадає під категорію «гльорифікації минулої діяльності Уряду», а не під імператив континуїтету на міжнародному форумі. Ітд.ітд... «Острів'яне» тупцювання на знутрішню

- українському форумі, прикрашене гучними фразами про „будування мостів між діаспорою й Україною“, -це не те, чого очікують від діаспори борці за волю України на Батьківщині» (Мета ч.ІІ за 1989 рік).

Безрадна нездарність діяти на зовнішньому відтинку була характеристична не тільки для нового Голови УНРали, вона була характеристична й для нового партійного Голови Уряду УНРеспубліки в екзилі. Маючи на увазі добро справи, а не особисті амбіції, колишній Голова Уряду продовжував започатковані в рр. 1980 - 1989 акції на міжнародному полі, маючи новий мандат - Голови Світового Об'єднання Прихильників ДЦУНР в екзилі. Щоб заповнити „вакуум“ в 1989 й дальших роках „з конечности довелося йому інтерв'ювати у післячорнобильських справах, [див. Документ 9], чи у т.зв. Гельсінкському процесі (конференції в Лондоні, Копенгагені й ін.), у справі „гласности й перебудови“ (зокрема в Литві) й тп.. Ці інтервенції були зумовлені об'єктивною потребою „української присутності на міжнародному форумі“ [Свобода, ч.130 за 1990 рік]. Голова Уряду І. Самійленко в своєму звіті з діяльності за роки 1990 - 1991 ствердив, що „з причини хвороби най[більше] потерпів ресорт Зовнішніх справ, керівники якого змінювались тричі“ (М. Пап; І. Каменецький; Вол. Жила).

В дальшому Голова ствердив що „на жаль, один із ресортів і до цього часу не має свого керівника і то не з моєї причини, а це - Військово - ветеранський ресорт“. Справжньої причини тоді не подано, але - наскільки відомо авторові цих рядків - одна з причин було запартійшення проводу ДЦУНР в роках 1989 - 1992, а кандидат на керівника був непартійний. Виявилося, що це перший раз в історії ДЦУНР не було міністра військових справ у екзильному Уряді УНРеспубліки.

Партійні антагонізми залишили на ДЦУНР свою марку не тільки щодо обсади відповідальних керівників поодиноких ресортів Уряду, вони відбилися на послабленні активності й ефективності дії взагалі, а зокрема в цілях повної консолідації сил західної діаспори. Маючи на увазі факт, що найчисленніше й найсильніше середовище - ОУНР (бандерівці) стояло осторонь, поза ДЦУНР, Президент Лівіцький висунув концепцію координації дії, якщо неможлива консолідація. В 1987 році переведено відповідні розмови з представниками ОУНР, але вони не привели до бажаних наслідків, треба було вдоволитися частинною консолідацією на партійній базі з Конференцією українських партій і політичних організацій - КУППО, що «перейняла владу» на десятій Сесії УНРади в 1989 р.. На цій Сесії пройшла м.ін. і така резолюція:

Десята Сесія Української Національної Ради заявляє всім, що на її форумі й в структурі Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі, можуть знайти місце всі українські політичні партії організації і формації, що в своїй програмі й діяльності керуються політичним плюралізмом і визнають Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі, як єдиний легітимний речник українського народу. Щоб досягнути повну консолідацію українських політичних сил, Десята Сесія Української Національної Ради, доручає Президії Української Національної Ради і Урядові Української Народної Республіки робити далі заходи в цьому напрямку...

* * *

Перейнявши провід Уряду УНРеспубліки в 1980 році, автор висунув концепцію паралельних заходів у

справі консолідації : партійних і державницьких. Щодо перших, що їх по-кунктаторському вів його заступник Ів. Самійленко на терені КУППО, то вони не ввінчалися повним успіхом, як свідчила м.ін. вгорі наведена резолюція УНРади. Щодо других, то тут ішлося про консолідацію на базі державних формацій: Карпатської України - УДП - УГВР, що мали б влитися в Уряд УНРеспубліки в екзилі. Частково це вдалося, й у 1981 році заприсяжено міністра й голову Сойму КУ - А. Штефана, як заступника Голови Уряду УНРеспубліки; після нього це становище було збережене в особах В. Шандора й М. Папа. Важча була справа з УДП й УГВР, не тому що вони мали свої вимоги на випадок «злиття» з Урядом УНРеспубліки, але головню тому, що КУППО виразно заявилося проти такої консолідації, вважаючи її можливою тільки на базі партійности, не державних формацій. Єдине, що збереглося в ДЦУНР із тих часів, це незмінне заступство в головуванні Уряду УНР представником КУ. Отак неповна консолідація на партійній базі знайшла свій відзвук і на державницькій. Нічого дивного, що після передачі повноважень і символів ДЦУНР 22 - 24 серпня 1992 року в Києві, Президент Л. Кравчук мав побачення з Головою УДП, Б. Федораком 26 серпня т.р.. В комюніке з цього приводу подано такі подробиці про цю справу:

Зустріч, котра тривала пів години, охопила широкий масштаб питань і справ спільного зацікавлення і турбот і була проведена в дружній атмосфері спільного зрозуміння. - Українське Державне Правління вважає зустріч між Президентом України і Головою Українського Державного Правління продуктивною для досягнення зрозуміння головного завдання: закріплення і розвиток відновленої незалежної Держави - України.

Остання спроба

«Голосом воїюючого в пустині» залишилася її остання спроба Президента М. Лівинського з 1986 - його «заклик» до політичних діячів у діаспорі в справі спільної конференції під егідою «невтрального» Секретаріату СКВУ під головуванням П. Саварина. Ось головні думки з цього «заклику»:

“З уваги на тяжкий стан нашої національно-державної справи я вважаю, що настав час, коли всі без винятку українські політичні середовища (партії та організації) повинні відкласти на бік свої розходження і, маючи різні погляди на ті чи інші справи українського життя в діаспорі та залишаючись при цих своїх окремих поглядах, виступати, бодай спорадично, спільно і солідарно, в обов'язуючих для всіх загально-національних справах. Для цього потрібно, саме тепер, відбутися спільну конференцію, в якій мали б взяти участь для більшої авторитетності цієї конференції голови всіх наших політичних середовищ у супроводі певного числа своїх співробітників. Тому що справа ця є, на мій погляд, дуже на часі і дуже пильна, то час цієї конференції треба призначити на березень, ні в якому разі не пізніше травня цього року.

На конференції треба було б випрацювати три звернення: до українського народу на батьківщині, до урядів і політичних кіл демократичних держав і до провідів таких, як ми, поневолених Московою народів, як в ССРСР, так і поза його межами. В перших двох зверненнях ми мали б висловити погляд, що ми вітаємо заходи демократичних держав для уникнення світової війни, і не віримо миролюбним запевненням Кремля, але ми не припиняємо і не припинимо нашої визвольної боротьби, бо не можемо залишитися в стані людського поневолення в той час, як інші народи прагнуть жити в добробуті, мирним і вільним життям. До інших поневолених народів ми мали б звернутися з пропозицією відбутися конгрес представників усіх поневолених народів для запланування нашої незламної волі визволитись з-під ярма Москви і для пере-

креслення наших можливо існуючих розходжень у справах граничного розмежування, щоб усі разом провадили нашу боротьбу за визволення і відбудову наших суверенних і вільних держав.

Звертаюся із закликом до всіх без винятку самостійницьких українських політичних середовищ позитивно відгукнутися і підтримати мою ініціативу і пропозицію щодо відбуття згаданої конференції. Одночасно звертаюся з проханням до провідів усіх українських Церков: Православної, Католицької та Євангелістських — підтримати мою пропозицію і вплинути своїм авторитетом на українські політичні середовища, щоб вони погодилися взяти участь у запроєктованій конференції. З таким же проханням звертаюся до всестромадських централей у різних країнах, де живуть українці в діаспорі: УККА, УАКР в ЗСА, КУК в Канаді й промадські централь в Європі, Австралії і Південній Америці тощо, а також до різних українських наукових, культурних, економічних, жіночих і молодіжних установ і організацій.

/ З Архіву Н.Р. /

* * *

Не можна сказати, що широкі кола українського громадянства в діаспорі байдуже приглядалася до справи консолідації й її недоліків на терені УНРади. В 1991 році в Мюнхені Юрій Семенко видав книжку *Тички*, в якій крім автобіографічних матеріалів присвятив сторінки для партійних лідерчуків. Ось що він пише на стор. 86:

Наші політичні групи, які поза собою... нікого й нічого не бачать, які виступають проти усіх інакшесудуючих і інакшесудючих, являють собою не лише заперечення своїх противників, а й усебічності національно-визвольної боротьби українського народу.

А видана УВУ в Мюнхені праця Вол. Маруняка п.н. *Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Роки 1945 - 1951* (Мюнхен 1985), обговорюючи «таборову політику» в Європі на стор. 239 - 249 ствердила:

Створення УНРади у внутрішньо-політичній площині не було заспокоючим елементом для цілості українського життя, а внесло нові моменти до політичної боротьби і нові непорозуміння в громадському відтинку, а в зовнішньо-політичній постановці не виправдало покладених в УНРаду надій. Два роки після першої сесії УНРади, показалось, що політичне розбиття еміграції опинилося в такому стані, що його не можна оздоровити штучними новостворами і що необхідно шукати інших шляхів для його реорганізації (стор. 249).

Як ілюстрацію до наведених стверджень автор навів
карикатуру Лиса Микити в композиції ЕКО:

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА
АБО

НАГЕШТІ СКОНСОЛІДОВАНІ

Карикатура ЕКО

ДІЯЛЬНІСТЬ НА ВІДТИНКУ ЗВ'ЯЗКУ

З БАТЬКІВЩИНОЮ

" Праця на цьому відтинкові є найважливішою, проте вона водночас і найтяжча до виконання через усім відомі обставини, зумовлені існуванням т. зв. «залізної заслони». На цьому відтинкові ВО намагався виконувати такі завдання:

а) Студіювання процесів, що відбуваються на Батьківщині в політичній, господарській і культурній ділянках. Це завдання припадало головним чином ресортові внутрішніх справ, однак, в міру можливості, і всі інші члени ВО присвячували йому належну увагу, бо без обізнання з тим станом, в якому перебуває тепер Україна, неможливо провадити ані праці по зв'язках з чужинцями, ані зовнішньої чи внутрішньої пропаганди, ані навіть політичної дії серед українців, які перебувають у західному світі. В своїх відозвах і зверненнях, в своїх виступах на вічах або в меморандумах до чужинецьких чинників — ВО головну увагу присвячував становищу, яке існує на поневолених українських землях.

б) Найбільш ефективною і доступною формою зв'язку з Батьківщиною є радіовисилання українською мовою, які слухають в Україні, не зважаючи на різні перешкоди, зокрема заглушення, що їх стосує московсько-окупаційна влада в Україні. З 5-х радіовисилань в українській мові (Голос Америки, Голос Канади, Радіо «Свобода», Радіо-Рим і Радіо-Мадрид) ми мали можливість найбільше користатися з Радіо-Рим, бо там не тільки всі вістки про українські справи, але й зокрема матеріали про діяльність Держ. Центру УНР в екзилі подаються без усяких змін, а навіть без усяких скорочень. Це є безумовно велика заслуга Представника ВО УНРади на Італію, Д-ра В. Федорончука, який одночасно є і керівником цих радіовисилань. З Радіо-Мадрид ми втратили більш тісний контакт — після того, як наші представники, інж. Кішка і д-р Цимба-

лістий, виїхали з Еспанії. «Голос Америки» вже від довшого часу значно зменшив свої висилання на національні теми — мимо кількакратних інтервенцій у відповідних чинників Президента Д-ра Витвицького та Голови ВО під час його побуту в США (останній час там помічається деяка поправа). «Голос Канади», на загал, містить незлі висилання з національного боку, проте віддалення перешкоджає мати безпосередній і постійний зв'язок з цією радіостанцією, хоч під час перебування Голови ВО у Канаді в цьому напрямкові робилися спеціальні інтервенції, зокрема у самого прем'єра Діфенбейкера, коли він прийняв Голову ВО в лютому 1958 р. Радіо «Свобода», на жаль, не тільки скорочувало наші матеріяли (і то завжди скреслюючи найбільш істотні під національним поглядом уступки), а часто і зовсім їх не пускало, не зважаючи на постійні інтервенції з боку ВО в роках 1957, 1958, 1959 та на безумовні зусилля в цьому напрямкові працівників української редакції в згаданій радіовисильні.

Коли йдеться про Радіо-Рим, то треба ствердити, що за весь час урядування нинішнього ВО в рамках українських висилань цього Радіо подавались не тільки численні відомості про діяльність органів Державного Центру, але також усі відозви, звернення і більшого розміру матеріяли (при чому майже завжди без жодних скорочень), починаючи від декларації IV-ої Сесії УНРади, промов на тій сесії Президента Витвицького і Голови УНРади Багряного та експозе Голови ВО Лівницького, далі заява Голови ВО на пресконференції у Мюнхені в два тижні після Сесії з приводу виступу в ООН советсько-українського делегата Кизі та спеціальне інтерв'ю Голови ВО для цього Радіо в травні 1957 року, себто в два місяці після Сесії. Треба також особливо підкреслити факт оригінальних виступів на Радіо-Рим із зверненнями до українців на Батьківщині діячів Державного Центру. Голова ВО виступав з майже 20-хвилинними промовами 4 рази:

10 травня 1959 р — загальні інформації про політичні напрямні і діяльність Держ. Центру УНР;

9-10 жовтня 1959 р. — з приводу 250-ліття Полтавського бою та різних актуальних подій, як побачення Хрущова з Айзенгавером, резолюція Конгресу США про «Тиждень поневолених націй» тощо;

2-3 квітня 1960 р. — з приводу нападів Підгорного на укр. еміграцію на 21-му З'їзді КПУ;

22-23 січня 1961 р. — з приводу Свята Державности та нав'язуючи до виступу Підгорного на Асамблеї ООН у відповідь канадійському прем'єрові Діфенбейкерові.

22-23 січня 1960 р. була передана промова Голови УНРади І. Багряного, який виступав і в імені Вик. Органу, з приводу Свята Державности. Через Радіо-Рим промовляли також члени ВО О. Юрченко та С. Довгаль, а також інші діячі, більше чи менше зв'язані з Держ. Центром.

Через «Голос Канади» в Монреалі було передано дві оригінальні промови Голови ВО (в 1958 і в 1960 рр.). В 1959 р. через це Радіо промовляли до українців на Батьківщині Голова УНРади.

в) Пересилання літератури на Батьківщину. Це завдання не легке, однак ВО робив дещо в цьому напрямкові. Масмо враження, що деякі висилані звідсіля брошури, газети тощо попадають до рук ширших кіл українського громадянства на Батьківщині.

г) Контакти з українцями, що перебувають часом на захід з дозволу совєтської влади (туристи, учасники різних конгресів, вистав, артистичних ансамблів тощо). Очевидно, про такі речі звітувати прилюдно не можна. Належить також підкреслити, що такі контакти не дають великих наслідків, хоч без сумніву далеко не всі з тих українців, як то дехто думає, мають прихильне наставлення до окупаційного режиму або перебувають на службі органів совєтської безпеки.

г) Контакти з українськими «неповоротцями». Як відомо, таких не було багато, принаймні з визначніших громадян. До деякого з таких неповоротців дуже тяжко або й неможливо дістатися. Зокрема заходи ВО, щоб нав'язати контакт з одним з останніх цікавих українців, що перейшли на захід, Миколою Середою, який зробив дуже знаменні заяви, що їх подала світова преса, і досі не дали позитивних наслідків. То є дуже важлива ділянка, на яку треба звернути особливу увагу, бо є підстави думати, що чимало українців, які переходять на захід, дістаються у невідповідні руки. Отже, треба було б намітити спеціальні заходи в цій справі, включно з гострими протестами перед відповідними чинниками.

/Цитовано за Матеріалами й документами УНРади з 5-ої Сесії в 1961 р. стор. 18-19/

Діяльність Уряду УНР в екзилі в ділянці зв'язків із Батьківщиною продовжувалася в роках 1970-их і 1980-их так, як це було намічено й виконувалося в попередніх роках. Зокрема посилені були радіопересилання (через Вашінгтон, Монреаль, Рим). Багато зроблено теж і в ділянці безпосередніх контактів із приїзджими українцями з-під большевицького режиму на Заході. Тільки вряди-годи вдавалося передавати відповідну літературу на українські землі. Інколи доводилося робити це через сателітські держави - Польщу, Мадагаскар, Чехію, - Словаччину тощо.

На окрему увагу щодо цього заслуговують міжнародні наукові конгреси, на яких використовувалося присутність українських делегатів, щоб нав'язувати відповідні контакти, часом із гострими «дискусіями», коли йшлося про оборону української справи на міжнародних форумах. (Банф 1975, Канберра 1978, Монреаль 1984 і ін.).

Марки екзильного Уряду УНР

"Поштова марка є одним із символів суверенності держави. Вона не тільки приносить їй прибуток, але поштовими марками держава пропагує своє минуле, красу країни, технічні досягги тощо. Для екзильних урядів вони є засобом пропаганди. Їх, правда, не можна вважати за поштові марки, бо не мають характеру офіційності. Це скорше пропагандивні наліпки, що виявляють тяглість діяння екзильного уряду.

Такі марки видають екзильні уряди Польщі, Словаччини, Угорщини, Литви, Естонії, Латвії та інші. Часом ці поштові марки мають і офіційний поштовий обіг, наприклад, як це було з марками польського еміграційного уряду під час останньої війни.

Наш екзильний уряд УНР видає також подібні поштові марки. Після віденського видання марок УНР, що не були державною поштою використані, але філателістичний світ їх збирає, слідує далі видання у Варшаві з нагоди роковин смерті Головного Отамана С. Петлюри, роковин хрищення України та ювілейна марка з Президентом А. Лівіцьким.

Після реорганізації Державного Центру і створення Української Національної Ради цю функцію перебрав Поштовий Відділ при Ресорті Фінансів ВО УНРади. Досі він видає слідуєчі серії: 1)

1) XII. 1949 — з нагоди відкриття I-ої сесії УНРади за 5, 10, 15, 20, 50 та 100 шагів. 2) 20. IV. 49 пропamтну марку в 300-річчя повстання Б. Хмельницького за 25 шагів. 3) 20. IV. 49 видано пропamтну марку з нагоди 30-річчя Листопадового Зриву за 25 шагів. 4) 29. IV. 49 вийшла серія з нагоди 30-річчя проголошення Соборности за 25 шагів. 5) в році 1949 (1. 7.) слідує пропamтна марка в десятиріччя проголошення незалежности Карпатської України за 25 шагів. 6) Добродійна серія з доплатою для українських воєнних інвалідів, що вийшла 1. V. 50 за 5, 10, 15 та 20 шагів. 7) В 1953 році виходять (15. 10) марки присвячені діячам Мазепі, Іваницькому й Барацьові за 30 та 40 шагів. 8) Для відзначення 700 ліття Львова та 700 ліття коронації Данила в листо-

паді (1. XII) виходять передруки раніше виданих марок, а це марка із серії першої за 10 шагів та із третьої за 25 шагів. 9) 25 лютого 1954 з приводу смерті Президента А. Лівницького вийшла серія поштових марок за 15 шагів. 10) Дальшою серією були марки, видані з нагоди Марійського Року 1954 за 10, 15, 25 та 50 шагів. "

/Пор.Третья Сесія Української Національної Ради
березня 1954) Матеріали і документи. На чужині
 стор.39-40/

Крім поштових марок ДЦУНР - його УНРада організувала ряд «поштових станиць» на Заході, про які існує недостатня література, зокрема в працях Ю. Максимчука, в статтях у *Вістях Поштового Відділу Ресорту Фінансів ВО УНРади* (Мюнхен 1950-ті роки) та інших довідниках.

Штемпелями «поштових станиць» УНРади цікавився окремо Ол. Малицький із Калгарі в Канаді.

В окремій статті на цю тему він писав м.ін. ось що:

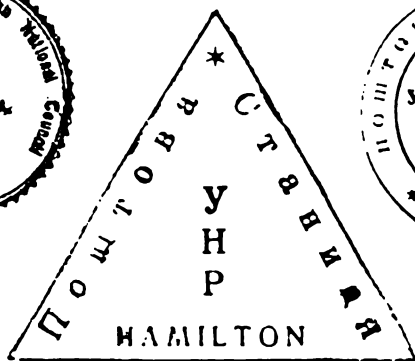
(Дотеперішня, невелика)

...література удоступнює нам дані про різні за формою (круглі, прямокутні, трикутні) звичайні й особливі штемпелі, що вживалися в 24-х поштових станицях Української Національної Ради в 6-ти країнах (14[чи 13, якщо станиця Мюнхен і Мюнхен Н/І це дві назви однієї й цієї самої станиці] у Німеччині, 6 у Канаді, і по одній в Англії, Аргентині, Бельгії й США [остання, якщо це одночасно поштова станиця Об'єднання Прихильників Української Національної Ради і поштова станиця Української Національної Ради]). Треба одначе додати, що це далеко не вичерпнє... (Архів Я. Р.)

Д-р Малицький розробляв цю справу теж і в англійській мові й дав не тільки її сконденсований огляд, але долучив до своєї статті факсимілія деяких зразків штемпелів УНРади з різних місцевостей.

Ось матеріал, долучений до його (англомовної) статті, (з Архіву Я. Р.):

ОДУМ

Уряд УНР і церковні справи а/ Українські патріярхати

В церковних справах Уряд УНР приймав у основі заповіт С. Петлюри з 1921 року щодо завершення Української Православної Автокефальної Церкви саном Патріярха. Беручи до уваги існування двох традиційних українських Церков - православної й католицької Уряд займав світське становище до них, власне до їхнього завершення патріярхатами. Так склалося, що першим заіснував український /греко-/ католицький Патріярхат у Римі.

Як відомо, Другий Ватиканський Собор апробував завершення східних Церков саном Патріярха, як найвищого становища в ієрархії. Це пізніше знайшло свій вияв у кодексі канонічного права (з остаточним папським затвердженням у 1990 р.).

Опираючися на цьому, а теж і на інших основах, Кардинал Йосиф прийняв титул Патріярха Української Католицької Церкви, точніш „Київсько-Галицького Патріярха“ з тимчасовим осідком у Римі й із ідеєю перенесення осідку при сприятливих умовах в Україну.

Як відомо, ані Святіший Отець, ані ватиканська Курія не визнали цього факту й навпаки весь час за життя Покійного противилися цьому, видвигаючи різні аргументи канонічного порядку. Про світський аспект, тобто про зовнішнє нецерковне, а «ляїцьке», секулярне, визнання в Ватикані мало дбали по засаді „Рома льокута - кавза фініта“.

Українські «ляїки» довгий час ворушилися, оснували окреме об'єднання «за патріярхат» в Українській Католицькій Церкві, організували з'їзди, видавали відповідну літературу й засипали Ватикан петиціями, меморандами, молитвами - все і безуспішно. Тут всевладно панувала канонічна засада 96:3, а саме :

Nullum inceptum apostolicum ecclesiasticum vocetur nisi consensus accesserit legitimae auctoritatis ecclesiasticae - [Schema canonum de clericis et Laicis. PCCICOR. Romae 1981. p.36.]

Інакша справа була з державно-політичним визнанням. Правда, маріонетковий уряд «Української Соціалістичної Радянської Республіки» того часу, як підголосок Москви, не те, що не міг нічого сказати в цій справі, але й навіть, якщо б і виявився в позитивному розумінні, ніхто на Заході, тим більше в Ватикані, не брав би цього всерйоз. В протилежність до цього екзильний Уряд Української Народньої Республіки, що діяв у діяспорі від 1920 р., мав інші можливості.

Перебуваючи неоднократно в Римі, підписаний мав змогу не раз і не двічі обговорювати з Блаженнішим поточні справи не тільки академічного характеру. Після йменування його Головою Уряду УНР / 1980 / в дискусіях заторкувано й політичні проблеми, в яких Патріарх блискуче орієнтувався й не раз висловлював оригінальні думки. Тут треба вповні погодитися з Іваном Гречком, який так оцінив діяльність Блаженнішого в цьому напрямі:

Івіні!... використовував всяку нагоду і всяку трибуну для того, щоб боронити прав його забороненої в Україні Церкви. Маючи величезний і заслужений авторитет свяця та ісповідника віри, він не переставав печалитися справами української державності, які постійно порушував перед сильними світу цього. [Українська думка, Лондон. ч. 2-210].

Патріарх Йосиф із великим розумінням ставився до екзильного Уряду УНР, запрошував Президента М. Лівницького «бути його гостем» у Римі, цікавився

діяльністю ДЦУНР, вболівав патрійну гуляйпільщину й старався допомогти.

Були три рішальні чинники, чому Блаженніший погодився прийняти державне визнання Патріярхату Урядом УНР в екзилі:

Поперше він був добре ознайомлений із ватикансько-українськими зв'язками з часів 1917-1921 років. Дипломатична діяльність графа Михайла Тишкевича, а опісля Івана Токаржевського-Карашевича й о. Франца К. Бонна в Ватикані була науково-документально висвітлена о.д-ром Іваном Хомою студією **Українське посольство при апостольському престолі 1919-1921** [Рим 1985]. Її опрацьовано в консультації і з благословенням Патріярха Йосифа, що в деталях цікавився не тільки історичними подіями того часу, але сприяв їхній науковій документації. Для нього було ясно, що екзильний Уряд УНР був легітимним продовжником Урядів УНР на Батьківщині в роках 1918-1920.

Другий момент у цьому контексті було ставлення гол. отамана Симона Петлюри, що очолював перший екзильний Уряд УНР від 1920 р., до власного українського Патріярхату. Правда, Петлюра в своїх писаннях з'ясовував справу українського православного Патріярхату, але *per analogiam* можна було відносити це й до української католицької Церкви й так розумів Блаженніший цю проблему.

Що ж писав Головний Отаман про Патріярхат?

В книзі *Симон Петлюра. Статті-листи-документи* УВАН, Нью Йорк 1956, на стор. 102 -103 читаємо:

Коли взяти зносини майбутні нашої церкви з созвучними собі, хоча б грецькою, царгородською чи сербською, то тут матиме місце нерівність; на нашу церкву, на вищих представників її і на голову

її, митрополита, все «згори» заглядатимуть патріярхи інших церков, відповідним чином і трактуючи нашу церкву, що для її авторитету, маєстату було б небажаним, а з боку державних інтересів навіть шкідливим...

Український патріярх - рівний патріярхові московському, це річ, потреба якої вимагається інтересами української церкви та своєчасною оцінкою тих небезпек, що загрожувати будуть, - я це передбачаю - в її натуральному розвитку...

Я певний, що ідея власного патріярхату, як найбільш доцільної ієрархічної форми в організації української автокефальної церкви, носить в свідомості, чи може напівсвідомості наших церковних кругів, шукаючи лише стимулу, імпульсу для свого виявлення й кристалізації.» / 19 грудня 1921 р./

На жаль, ці слова Петлюри були без відгону серед керівних ієрархів православної Церкви в діаспорі. Підписаний кілька разів звертався до сл.п. Митрополита Іларіона в Вінніпезі, вказуючи на факт, що звернення Головного Отамана з 1921 р. відносилось безпосередньо до нього, тоді міністра Віроісповідань УНР. Пізніші ішли листи й особисті інтервенції в Митр. Мстислава в Бавнд Бруці - все на дармо. Один із аргументів цих церковних достойників був, мовляв, Патріярхат не може існувати в екзилі. Не помагали аргументи, мовляв, грецький Патріярхат існує «в екзилі» - в Туреччині, католицький Патріярх сх. Індії Йосиф подався в екзиль із свого осідку в Гоа в 1968р.

З тим більшим респектом треба було ставитися до Блаженнішого Йосифа, що проголосив себе Патріярхом на чужині, все ж зв'язуючи свій сан із Україною в назві: «Кисво-галицький Патріярхат».

Заява УНР у справі Патріархатів викликала негодування серед деяких кіл і православного і католицького громадянства. Дехто дорікав Урядові в тому, що він «мішається» в церковні справи, дехто негодував щодо двох патріархатів, мовляв усі українські християни повинні об'єднатися під одним Патріархом: [католики: „під католицьким“, православні: „під православним“], відновлено тезу про неможливість існування Патріархатів у екзилі і тп.

Справа виринула в усій гостроті на зібраннях Уряду й УНРади, при чому найгорливішим опонентом виявився тодішній Віцепрезидент М. Степаненко. Щоб остаточно в'яснити справу, обидва сигнатори Заяви з 4.4.1984 дали таке в'яснення на зібранні Уряду УНР у Філадельфії 23.6.1984. Цитата з протоколу Т. Онуферка, Державного Секретаря й протоколянта:

„Присутній на зібранні Президент УНР М. Лівницький пояснив, що ця заява була зроблена згідно з Петлюрівськими ідеями й що він у минулому кількакратно підносив її перед відповідними церковними чинниками. Ані він ані Уряд не втручалися цією заявою у внутрішні, церковно-канонічні справи, а тільки ствердили, що патріархати - найвища ієрархічна форма східніх Церков і - за словами С. Петлюри - «цілком логічне завершення її ієрархічної архітекτονіки і еволюції нашої національної думки, нашої національно-церковної ідеології». Реакція Патріарха Йосифа - офіційне признание легітимности Уряду УНР [7.5.1984] в зв'язку з цією заявою - йде на користь цілому ДЦ УНР.

В своєму слові Голова Уряду Яр. Рудницький

довшої дискусії, з деякими змінами за вказівками Президента, текст заяви в справі українських Патріархів був готовий. Ось він у дослівному звучанні:

УКРАЇНЬКА НАРОДНЯ РЕСПУБЛІКА

З А Я В А

В СПРАВІ УКРАЇНСЬКИХ ПАТРІАРХАТІВ

Беручи до уваги десятилітнє існування de facto Українського Католицького Патріархату,

уважаючи, що перша декада — вистачальний час для започаткування його визнання de jure,

маючи на увазі подвійний аспект такого визнання, а саме канонічно-церковний і світсько-державницький, і обмежуючися виключно до останнього,

нав'язуючи при цьому до українських державницьких традицій часів Володимира Святославича — Великого, коли світська державна влада надала офіційний статус християнству в Україні-Русі 988 року, та врешті

репрезентуючи легітимний Уряд Української Держави новітніх часів — Української Народньої Республіки від часів встановлення її суверенності і соборності 1918-1919 рр.

п р о г о л о ш у є м о

оцим легілізацію Українського Католицького Патріархату тепер під зверхністю Його Святості кардинала Йосифа Сліпого й висловлюємо надію, що до тисячоріччя удержавлення християнства в Україні, в 1988 році, тех Українська Православна Церква завершиться в цій найвищій формі церковної ієрархії.

Дано: Рим-Мюнхен, 4 квітня 1984 р.

*Микола А. Лівницький,
президент УНР*

*Ярослав Б. Рудницький,
Голова Уряду УНР*

*Згідно: Теодосій В. Онуферко,
Державний Секретар*

Наше первісне плянування з Президентом УНР Миколою Лівіцьким було визнати українсько-католицький Патріархат з нагоди 1000-ліття хрищення Руси-України й одночасно вказати на потребу балансу - визнати й православний Патріархат, коли церковні чинники його створять.

Та цей первісний плян підпав змінам.

Відвідуючи Блаженнішого 4.4.1984 в його резиденції в УКУ в Римі, я з прикрістю побачив, що він так підупав на здоров'ї, що не було б доцільне чекати до 1988 року з нашим визнанням. Щоб упевнитися про позитивний вислід нашої евентуальної акції з Президентом, я при свідках поставив засадниче питання:

„Чи в зв'язку з негациєю Ватикану, мало б для Вас, Владико, значення визнання Урядом Української Народної Республіки, що тепер у екзилі?“

Патріарх усміхнувся й без вагання відповів притакливо. Я обіцяв йому зробити все можливе, щоб він одержав відповідни письмовий документ у цій справі, а тимчасом прохав прийняти мою усну заяву, як Голови Уряду. Владика був дуже вдоволений:

„Наш Уряд є уряд, хоч тепер і в екзилі; дасть Бог повернемося в Україну й тоді можна буде скріпити Ваше визнання на Батьківщині; але тепер в умовах еміграції воно для нас дуже потрібне“ - сказав він на прощання.

Згід^б з Тимчасовим законом ДЦУНР Голова Уряду повинен діяти в порозумінні з Президентом. Хоч я мав телефонічну згоду М. Лівіцького в принципі з попереднього дня [3.4.1984], то проте треба було оформити все на письмі. Я приготував відповідний текст і переїхав із Риму до Мюнхену. Тут скомунікувався з д-ром Теодосієм Онуферком, тодішнім Державним Секретарем УНР, ми переписали цей текст на машинці й увечері 6.4.1984 пішли до Президента, що був на обслідуванні в одному з мюнхенських шпиталів. Після

торкнувся правно- конституційного аспекту заяви з 4.4.1984. Він ствердив насамперед, що на зібранні Уряду в Філадельфії 21.5.1983 було накреслено в загальному точки плянованого «Універсалу 22 січня 1988», в тому й справу українських патріархів. Ані з боку Уряду, ані пізніш, Президії УНРади не було ніяких заперечень, навпаки ідею такого «Універсалу» прийнято з ентузіазмом. Керуючися цим, а теж і обставиною заавансованого віку Патріярха Йосифа [92 роки], він рішив прискіпити справу й проголосити ту частину «Універсалу», яка торкалася патріархів. 4.4.1984 він склав у Римі усну заяву, разом із Президентом оформив її в Мюнхені письмово й спеціальним послом в особі Державного Секретаря Т. Онуферка доручив її 17.4.1984 Патріярхові в Римі. Одночасно пішло повідомлення членам ДЦУНР поштою й усій громадськості пресовим комунікатом. В усіх цих діях він керувався прерогативами - провізіями, які передбачає Тимчасовий закон ДЦУНР; а саме:

- Стаття 17, 10 : /Президент/ визначає напрямні політики Уряду спільно з Головою Уряду;
- Стаття 17, 13 : /Президент/ має обов'язок кожний свій політичний почин узгоджувати з Головою Уряду;
- Стаття 17, 14 : ...Голова Уряду... співпрацюючи з Президентом... діє незалежно у межах означених напрямних політики Уряду
- Стаття 17, 18 : Всі державні акти Голови Держави... потребують для своєї правосильності контрасигнації Голови Уряду...

Іншими словами: заява в справі патріархів є й залишається правосильним державним актом

УНРеспубліям, ратифікованим Урядом УНР 28.6.1984 з
участю Секретаря Президії УНРади - інж. П. Крамаренка,
та прийнятим Його Святістю Патріярхом Йосифом."

✱

POSTSCRIPTUM

НОВА КРИЗА В УНРаді

— Чи ми вносимо, чи виносимо?

б/ Світське відзначення 1000-ліття: 988 - 1988

Підготовляючися до відзначення 1000-ліття хрищення України-Руси, Уряд УНР робив заходи, щоб це влаштувати в Царгороді-Стамбулі, бо ж Христова віра прийшла до нас із цього осередку християнства. Відповідні розмови велися в царгородському Патріархаті, але вони не довели до нічого: Патріярша консисторія вимагала відповідного «дозволу» від Міністерства закордонних справ Туреччини, а цього не можна було дістати, бо в справі київського християнства й відповідних церемоній мав би рішати... московський Патріярхат.

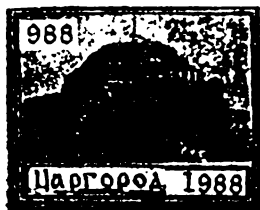
Справа скомплікувалася поїздкою Патріярха Димітріоса до ССРСР, де він привітав «російський народ» із його 1000-літтям у часі відвідин Москви в вересні 1987 р. [див. Документ ч.14].

З уваги на ці та й інші труднощі вирішено світський акт князя Володимира Великого відзначити світським актом у Царгороді, без офіційної участі в цьому «єкуменічного Патріярха» й Міністерства закордонних справ Туреччини. В офіційному комюніке Українське Інформаційне Бюро подало такі подробиці про цю справу:

«Царгород (Стамбул). Тут у старовинних мурах Св. Софії (Ая Софія) відзначено 18.9.1988 світською церемонією 1000-ліття державного акту князя Володимира Великого про хрищення киян у 988 р.. Вітаючи присутніх земляків і чужинців українською та англійською мовами, Голова Уряду УНР проф. Яр. Рудницький пояснив ціль зібрання й прочитав акт кн. Володимира з Іпатського літопису у староукраїнській книжній мові. Опісля він продискутував причини прийняття кн. Володимиром християнства у Візантії та вказав на культурні впливи Царгороду на Україну. Нав'язуючи до побудови Св. Софії в Києві в 1037 р., він оприлюднив перший примірник нового

видання УММАН проф. В.Т. Жилі, Керівникові Ресорту
Культури й Науки Уряду УНР.

Опісля оприлюднено вперше поштові комеморативні
марки Уряду УНР з копулою царгородської Св. Софії й
написами: «988 - Царгѡ род - 1988»; їх розділено поміж
присутніх.

У чергових днях обидва професори взяли участь у
Міжнародному Науковому Конгресі в Стамбульському
університеті з доповідями про відкинення вибору
Музулманства Володимиром Великим у 988 р. (проф. Яр.
Рудницький) та про турецьку опіку над гетьманом Іваном
Мазепою в 1709 р. (проф. В.Т. Жила).

Дня 20.9.1988, обидва члени Уряду УНР відвідали
державну університетську бібліотеку в Царгороді й
передали її управі другий примірник графітів Св. Софії в
Києві.

З нагоди 1000-ліття 988-1988 Уряд УНР виготовив
відповідний «Універсал» - деклярацію і її проголосив
Голова Уряду в Торонті з нагоди святкувань 22-ого січня
1918 року. Ось текст цього документу:

*«Як легітимний продовжник-пересмник влади
українського народу з років 1917-1920, Уряд УНР
а. признає право свобідного розвитку всім
віровизнанням в українській державі, яка
відновиться на землях України після неминучого
упадку безбожного пезиму Москви,*

б. осуджує та відкидає всяку насильну атеїзацію вірян, приналежних до українських Церков у ССРСР та

в. протестує перед широким світом проти привласнювання собі українського ювілею тисячоліття московською Патріархією.

Виходячи з основних історичних традицій східних церков і нав'язуючи до

1. акту Директорії УНР із 1 січня 1919 р. в справі автокефалії української православної Церкви,

2. заповітів св.п. Симона Петлюри в справі ієрархічного завершення української церковної структури,

3. декларації Уряду УНР у справі українських патріархатів із 4 квітня 1984 р.,

Уряд УНР визнає патріархати за найвищу форму церковної ієрархії в Україні й українській діаспорі й піддержує всі світські й церковні заходи в цій справі.

Вітаючи резолюцію ООН 36/55 із 25 листопада 1981, Уряд УНР вимагає поставлення справи ліквідації українських Церков у ССРСР на порядок нарад Генеральної Асамблеї ООН у 1988-му році з нагоди 1000-ліття удержавлення християнства в Русі-Україні.»

ДЦУНР і СКВУ

Одна з важливих проблем, не зовсім розв'язаних у періоді 1941 - 1991, була проблема взаємин між Державним Центром УНРеспубліки й Світовим Конгресом Вільних Українців, що - як відомо - оформився остаточно в 1967 р.. Тоді коли ДЦУНР, а зокрема екзильний Уряд УНРеспубліки мав усі правні й фактичні основи для існування та й безперервну практику від 1920 року, СКВУ, як надбудова суспільно-громадських організацій західної діаспори, хоч і мав ідейні традиції 1920-их років / Віктор Приходько, Олександр Олесь та інші /, був суспільним новотвором української діаспори повоєнної доби.

Уряд УНРеспубліки в екзилі як легітимний державно-політичний фактор і як протистава маріонетковому урядові УРСР у Києві, заступав, репрезентував, українські державні інтереси перед широким світом з більшими чи меншими успіхами в роках 1920 - 1991. В протилежність цьому Світовий Конгрес Вільних Українців, як суспільно-громадська надбудова, заступав, репрезентував, українських етніків у різних державах західного світу. Обидві установи були речниками української справи й українського народу в діаспорі. Іншими словами Уряд і цілий ДЦУНР мали подвійну функцію, коли йшлося про Україну: функцію заступства, репрезентації, України й одночасно речництва її перед широким світом; СКВУ міг бути тільки її речником, бо він заступав, репрезентував, «американців, канадців, австралійців і т. п. українського походження» - громадян США, Канади, Австралії й т.п..

В українській дійсності не було чіткого розмежування між репрезентаційною й речниковою функцією згаданих надбудов. Тут і там говорили й писали про СКВУ як «наш уряд» на еміграції й часом це

проявлялося й на Батьківщині, в Україні, й на теренах східної діаспори. Найвиразніше виявилось це в 1980-их роках, коли деякі патріоти з гулагів пропонували СКВУ бути репрезентантами України на терені ООН у Нью Йорку, не розуміючи, що всі українські етніки окремих держав Заходу мали своїх представників, репрезентантів, через уряди своїх держав: США, Канади, Австралії тощо. І тут єдино екзильний Уряд УНРеспубліки, як легітимний продовжник урядів вільної України з 1918 - 20-их років, мав легальні основи для такої репрезентації. Отак, коли в 1982 році вирунула справа відзначення 50-ліття великого голоду в Україні, Уряд УНРеспубліки запропонував подвійну акцію на міжнародному полі: сам Уряд перед Міждержавним Судом у Гаазі, а СКВУ перед незалежним від різних урядів Міжнародним Трибуналом експертів і людей доброї волі. Обидві акції повелися - Уряд СССР признався до вини й до існування голодових років 1932 - 1933 / що передше заперечував /, а СКВУ одержав рапорт Міжнародного Трибуналу, який міг представити чужим урядам і політичним чинникам. Отож ішлося тут про дві рівнобіжні акції: одну перед агенцією ООН у Гаазі, а другу через міжнародну, недержавну, установу - згаданий Трибунал. Безумовно, СКВУ міг - і робив - заходи перед стосовними урядами своїх складових організацій. Тут із признанням треба назвати успіхи громадських чинників у США, завдяки яким при Конгресі в Вашингтоні заіснувала урядова Комісія Голоду в Україні в роках 1932 - 1933 й виконала велику роботу. Але - як сказано - була це урядова американська комісія, бо з українського боку таку комісію міг створити тільки Уряд УНРеспубліки, а він рішився на інший шлях - шлях Міждержавного Суду в Гаазі, як найвищого арбітражного чинника, з принциповим питанням: був голод у 1932-33 роках, чи - як хотів тодішній уряд СССР - його не було? І ось у 1989 році М. Горбачов признався, що голод в Україні був і що він стався з вини тодішнього режиму.

Інший приклад - паралельні акції в часі після-Гельсінкських конференцій. Як урядова установа, Уряд УНР не міг виступати ані в Мадриді, ані в Оттаві, Берні, Відні й ін. на конференціях, як „неурядова організація” - НГО. Такою організацією був і виступав на цих конференціях СКВУ через свою Комісію Прав Людини. І тут знову ця Комісія могла діяти, як допоміжний, дорадчий, чинник урядових делегацій США, Канади та інших держав. В протилежність цьому екзильний Уряд УНРеспубліки діяв на цих конференціях як уряд і мав співпрацю інших екзильних урядів, напр. у Відні в 1986 р.. Ясна річ, це вимагало великої обережності, сприту й - часами - ризику. Але функції Уряду УНР і його роля відрізнялися від функцій і ролі СКВУ, як "non-governmental organization" - NGO.

Тут треба ствердити, що наведені в горі відрізняння завдань і способів дій Уряду УНР і Комісії СКВУ не завжди йшли рука в руку й не завжди виконували свої ролі задовільно. Головне розходження було в справі людських прав і боротьба за принцип «Гельсінкі II». Тоді коли Уряд УНРеспубліки обстоював ідею включення України в гельсінкський процес (що в дусі петиції з 1969 року означало включення його представників у склад цього процесу), СКВУ не торкався цієї справи, а обстоював - зовсім слушно - проблему „прав людини”, а там національні й церковно-релігійні права в паневоленій Україні. Треба признати, що і одна справа - участь України в ґельсінкському процесі й друга - людські, індивідуальні й національні, права - находили свій відгомін на терені Гельсінкських конференцій, хоч нікуди правди діти і грошеві і людські ресурси були більш, як скромні з українського боку.

Найбільш успішними були спів_дії Уряду УНРеспубліки з іншими екзильними Урядами, напр. з польським, білоруським, балтійським й ін.. Щодо цього СКВУ не тільки не міг із об’єктивних причин виявлятися

перед 1967 р. (бо ж він до того часу не існував), але як недержавна установа - НГО, не мав мандату вступати в якінебудь взаємини / політичні, правові, економічні, культурні / з екзильними урядами даних народів. Принцип „рівні з рівними” був основою дії екзильних урядів за весь час їхнього існування й праці на вигнанні. Власне цей принцип не давав змоги, стояв на перешкоді для контактів між, скажімо, СКВУ й польським екзильним Урядом у Лондоні, литовськими й іншими дипломатичними представництвами на Заході. Щодо цього найвідповіднішими партнерами для СКВУ були суспільно-громадські надбудови інших етнічних груп у діаспорі, як напр., Світовий Жидівський (Єврейський) Конгрес, Закордонна Польонія, надбудовні організації балтійських народів тощо. А тут знову не було місця для взаємнення екзильному Урядові УНРеспубліки, бо ж він не заступав, репрезентував, українські етнічні організації в діаспорі. Треба признати, що СКВУ вповні використовував ці можливості й співпраця між цими етнічними надбудовами була, якщо не зразкова, то задовільна.

* * *

З особистої практики підписаний мусить ствердити, що намагання налагодити співпрацю між ДЦУНР і СКВУ не були надто успішні. Це торкалося головнo часів, коли в Конгресі мали вирішальний голос Лев Добрянський, І. Білінський та їм подібні. Всякі заходи, навіть куртуазійного характеру (напр. у Брюсселі на першій сесії Міжнародного Трибуналу в справі голодомору в 1989 р.), були без відповіді, чи краще „без ентузіазму”. ДЦУНР знаходив приписану етикеткою толерантність, але від співпраці, спільних нарад, зустрічей, дискусій та інших форм взаємнення зі СКВУ було далеко.

В 1984 р. підписаний придумав конкретну форму початкової співпраці - обмін акредитованими

обсерваторами й тим самим неофіційними зв'язковими між ДЦУНР і СКВУ.

Справа обговорювалася кількакратно на особистих і публічних форумах і знайшла свій прихильний відгомін у Президента СКВУ д-ра П. Саварина. Все ж коли прийшло до остаточного рішення, більшість Президії СКВУ відкинула цей компромісовий проєкт взаємин. Треба було обмежуватися до куртуазійних «почесних функцій», чи то запрошуванням представників СКВУ на Сесії УНРади, чи участю ДЦУНР, як гостей СКВУ, на його пленарних з'їздах / останній у 1988 році /. **)

На цьому місці не від речі згадати заяви керівних членів ДЦУНР на тему взаємин між Центром і СКВУ.

Отак два роки після оснування СКВУ Президент УНР М. Лівиський заявив офіційно таке:

Державний Центр УНР вітає й активно підтримує всеукраїнську консолідацію на громадському секторі у вільному світі, здійснену у формі відбуття Світового Конгресу Вільних Українців і створеного на ньому Секретаріату. Державний Центр і надалі позитивно ставиться як до СКВУ, так і до поодиноких загальних громадських центрів українців у різних країнах вільного світу. Але він рішуче вимагає і вимагає далі здійснення таких передумов, без яких всеукраїнська єдність на громадському секторі буде захитана, або й унеможливлена, а саме: 1. Демократичні засади й методи праці в СКВУ і в поодиноких громадських

**) Про цю «нову політику» СКВУ поінформував присутніх на 10-ій Сесії УНРади в Бавнд Бруку генеральний секретар СКВУ д-р В. Верига, пор. Мета, ч. 8 за 1989, Філядельфія, стор. 2, див, теж Документ ч. 15.

централях та повна рівноправність і допущення до відповідних керівних органів усіх складників української громади на даному терені, отже виключення диктату якоїсь одної групи іншим.

2. Дотримання засади, що справа політичної репрезентації національних інтересів українського народу на батьківщині не належить до компетенції громадського сектору, роля якого в цій ділянці може бути тільки допоміжною... /Пор. Бюлетень В.О. УНРади 2, Мюнхен - Нью Йорк 1969, стор.4-5/.

Автор цих рядків висловився так про ДЦУНР і СКВУ: Хочемо підкреслити, що репрезентація й речництво (*spokesmanship*) дві різні, хоч і споріднені, справи. Репрезентуючи українську діаспору, СКВУ не був репрезентантом України, як держави, бо не мав на це історичного мандату. Такий мандат мав ДЦУНР і він його повернув 24 серпня 1992 легітимному Президентові України, припиняючи тим самим свою діяльність. СКВУ не міг цього зробити, бо відповідного мандату не мав. Але це не означало, що ця суспільно-громадська надбудова мала теж припинити свою діяльність. Навпаки, вона далі репрезентувала й репрезентує українців на поселеннях...

В певних моментах СКВУ може бути речником українського народу, зокрема там, де цього вимагає західне політичне мрякобісся: обов'язок заступатися за українську справу для СКВУ не припинився. Все ж репрезентувати Україну він не може, на це є Президент і Уряд України й дипломатичні представництва / посольства й консуляти, чи місії /. Вони покликані заступати українські державні інтереси, не СКВУ. / Пор. Вільна думка, Підкомб, Австралія, ч. 9 за 1993, стор. 3 /.

Е П І Л О Г

Процес усамотійнення українського народу під Горбачовськими гаслами гласности й перебудови з кінцем 1980 років змушував думаючих діячів діаспори застановлятися над можливостями нової України не в формі Української Народної Республіки з 1918 - 1920 років, а в новій республіканській формі, яку подиктують наявні обставини часу і зусилля покоління, вихованого в підсоветській школі життя. В дискусіях з Президентом М. Лівіцьким у роках 1987 - 1989 Рудницький видвигав кількакратно це питання і хоч як їм обом це не підходило, вони рішили передбачити крім можливості відновлення УНРеспубліки процес „суверенізації“ УРСР на рідних землях. Але тут треба було це оформити відповідною офіційною заявою. Так постав „Акт Уряду УНР“ з 9-го січня 1989 року, який за згодою М. Лівіцького — підписав „Голова Уряду й в. о. Віцепрезидента УНР“ Яр. Рудницький. В цьому акті говориться не тільки про „відновлення“ УНРеспубліки, але допускається й „суверенізацію“ колонії УРСР у вільну, незалежну державу, яку „визнає Уряд УНР і передасть їй свій мандат із 1918-19 років“; свідком цього рішення була Голова УІБ Т. Носко-Оборонів, що й записувала хід дискусії й рішення 9-го січня 1989 року.

Таке поставлення справи відкривало можливість позитивної настанови Уряду УНР до державної формації, що не конечно мала б бути відновленням Української Народної Республіки з 1918 - 1920 років, але всетаки була б незалежною „новою“ Україною, визволеною з колоніальної залежності Москви. В міжнародно-правному аспекті „нова“ Україна виявилася правопереємцем — сукцесором не УНР, а підсоветської України з років 1920 - 1990 й мала такі міжнародні пов'язання, як напр. визволені колишні колонії Британського Комонвелту, започаткованого, як відомо, в 1926 році. Співдружність Незалежних Держав 8-го грудня 1991 року мала бути вільною асоціацією незалежних держав, в

цьому й Україні, що мали співпрацювати з собою в ім'я миру, волі і поступу. Екзильний Уряд УНР з 1920 року не мусів чекати на еволюцію „нової“ України й переміну її на копишню УНРеспубліку. На основі Акту з 9-го січня 1991 року він мав можливість передати Урядові цієї України свої повновласті з 1918 і 1919 років. Цим актом усучаснено політично-правні основи існування і ролі ДЦ УНР.

В днях 14-15 березня 1992 відбулася Надзвичайна Сесія УНРади й вона вирішила справу передачі мандату владі України і зліквідування своїх агенд та майна.

Як Голова Державного Трибуналу Рудницький звернув увагу керівним діям ДЦ УНР на потребу ухвалення на цій сесії додатку до *Тимчасового Закону...* з 1979 року про ліквідацію ДЦ і передачу майна. На сесію приготовлено й поставлено в програму таке доповнення до Т.З.

Стаття 32.

У випадку повернення державної суверенності і незалежності Української Держави та встановлення державної влади на території України, згідно з загально прийнятими засадами конституційного і міжнародного права, Українська Національна Рада, згідно зі своїми прерогативами, передбаченими в Тимчасовому Законі, ст. 14-та, т.т. 1-4, на своїй звичайній чи надзвичайній сесії схвалить постанову про закінчення дії ДЦ УНР в екзилі і спосіб та процедуру передачі повновластей ДЦ УНР, а саме: повновластей Президента УНР, Української Національної Ради і Уряду УНР в екзилі законній владі в Україні, а саме: Президентові, Верховній Раді й Урядові України в Києві.

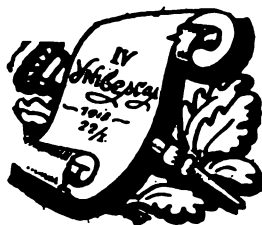
Надзвичайна сесія УНР в Бавнд Бруку 14-15 березня 1992 року схвалила передати мандат і агенди ДЦ УНР владі України 24-го серпня 1992 року — в річницю проголошення віпнови незалежності України,

Так і сталося.

В часі надзвичайної Сесії Верховної Ради в Києві 22-го серпня 1992 передано Президентові України відповідну Грамоту; а 24-го серпня т.р. матеріали.*)

72-річна епопея екзильного Уряду УНР закінчилася в золотоверхій столиці незалежної України.

*) Докладніше про це в окремій книжці Державний Центр Української Народньої Республіки в екзилі. Вро «Веселка» в Києві, 1993.

ДОКУМЕНТИ

DOCUMENTS

З Архіву ДШУНР:

СЕСІЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

Перша Сесія УНРади — Авґсбург, 1948 р. (Німеччина)

Друга Сесія УНРади — Мюнхен, 1950 р. (Німеччина)

Третя Сесія УНРади — Мюнхен, 1954 р. (Німеччина)

Четверта Сесія УНРади — Мюнхен, 1957 р. (Німеччина)

П'ята Сесія УНРади — Мюнхен, 1962 р. (Німеччина)

Шоста Сесія УНРади — Мюнхен, 1967 р. (Німеччина)

Сьома Сесія УНРади — Лондон, 1972 р. (Англія)

Восьма Сесія УНРади — Мюнхен, 1979 р. (Німеччина)

Дев'ята Сесія УНРади — Торонто, 1984 р. (Канада)

Десята Сесія УНРади — С. Бавнд Брук, 1989 р. (США)

Надзвичайна Сесія УНРади 10-го скликання С. Бавнд

Брук 1992 р. (США)

Le premier document du Gouvernement Ukrainien en exil :

Перший документ Уряду УНР у екзилі :

SOCIÉTÉ DES NATIONS

Document de
l'Assemblée

214

The first document of the exiled UNR Government

L'OCCUPATION DE L'UKRAÏNE
par les troupes du Gouvernement
de la République Russe des Soviets

Le Secrétaire Général a l'honneur de communiquer aux Membres de la Société des Nations la lettre suivante qu'il a reçue du Représentant de l'Ukraine.

3, RUE DES ALPES

GÈNÈVE, le 1er décembre 1920.

Excellence,

J'ai l'honneur d'exposer à Votre Excellence ce qui suit: la République Ukrainienne se défend contre l'invasion des troupes du Gouvernement de la République Russe des Soviets depuis trois ans. L'ataman en chef Simon Petlioura, Président de la République Ukrainienne, et le Gouvernement de celle-ci sont unanimement soutenus par le peuple ukrainien dans leur tâche de débarrasser le pays de l'envahisseur et d'y rétablir l'ordre.

ПАРИЗЬКИЙ БЛОК

1975

HELSINKI MEMORANDUM

Високоповажані Панове,

Ми вважаємо за свій обов'язок — від імені об'єднаних в Лізі для Визволення Народів СССР-Паризький Блок-національних Центрів Вірменії, Азербайджану, Білорусії, Криму, Грузії, Ідель-Уралу, Північного Кавказу, Туркестану і України — ще раз перестерегти уряди держав Заходу перед незмінною експансивною політикою Москви. Завершення Конференції для Безпеки і Співпраці в Європі потрібне для СССР лише для того, щоб під покришкою укладених домовлень здійснювати далі агресивні плани супроти вільного світу.

Ми також підкреслимо той факт, що наші народи далі борються проти тоталітарно-колоніального режиму в СССР за відновлення своїх підкорених Москвою незалежних демократичних держав. Тільки справедливе розв'язання проблем усіх поневолених Москвою націй — включаючи сюди також впровадження неіснуючих серед них прав людини і прав народів на національно-державне самовизначення — може спричинитися до встановлення тривалого миру в світі.

З правдивою пошаною

За Президію Ліги:

Микола Лівіцький
Президент

Алі Акіш
Секретар

УКРАЇНЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА НА
МІЖНАРОДНІМ ФОРУМІ

Привіт і меморандум першій сесії Ради Європи в Страсбурзі.

До Голови Європейської Ради в Страсбурзі.

Експеленціє,

Виконний Орган Української Національної Ради вітає Європейську Раду з нагоди її першого засідання в Страсбурзі і бажає найкращих успіхів у її праці, яку ми вважаємо за початок об'єднання всієї демократичної Європи. Виконний Орган Української Національної Ради уповноважений при цім заявити, що II. сесія Української Національної Ради на чужині (26.6.1949 р.) прийняла одноголосно постанову про потребу залучення України до майбутньої Об'єднаної Європи.

Український народ, гноблений раніше російським царським урядом і тепер безоглядно винишуваний російським більшовицьким режимом, не мирився і не мириться з поневоленням. Ще славний європеєць Вольтер написав у своїй „Історії Карла XII“, що Україна завжди прямувала до свободи. Державна традиція українського народу ожила особливо після падіння царату в Росії. Дня 22 січня 1918 року український народ проголосив свою державну незалежність.

І хоч советська Росія після довгої кривавої боротьби знову поневолила Україну, однак Український народ не

залишив боротьби за свою державну незалежність: активний спротив на Україні аж до збройних повстань (Українська Повстанська Армія) проти російського насильства не встигає до цієї пори. Тепер уже всі народи світу відчують страшну небезпеку від російського комуністичного імперіялізму, з яким український народ мусів почати боротьбу ще в 1917 р.. У цей важливий момент ми вважаємо залучення України в систему Об'єднаної Європи за неодмінне з причин політичних і економічних, зокрема в інтересі оборони європейських народів перед російським комуністичним імперіялізмом.

Ми віримо, що недалекий час, коли представники вільної демократичної України візьмуть участь у Раді Європи, як її рівноправні члени.

Нехай живе вільна Об'єднана Європа, як добровільна спілка незалежних націй для забезпечення їх вільного державного розвитку та світового миру!

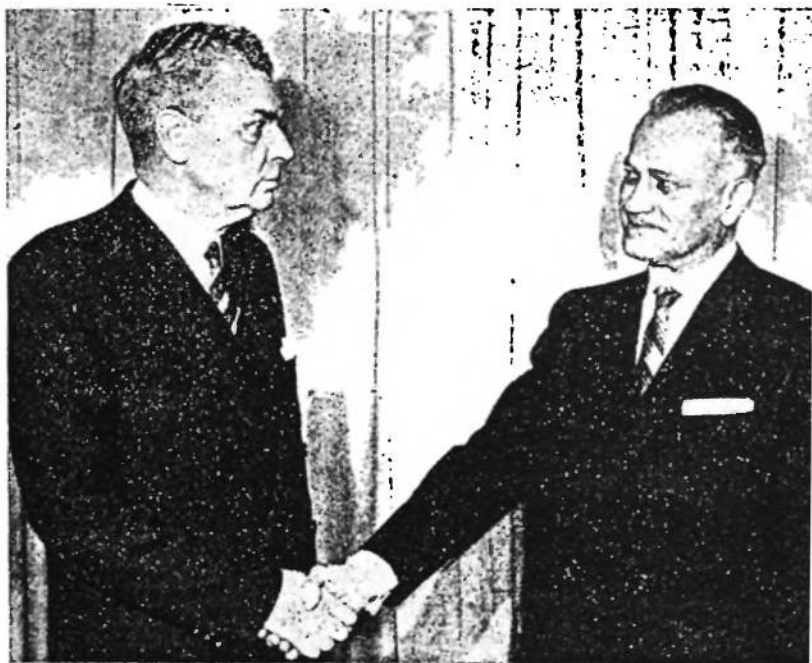
За Виконний Орган
Української Національної Ради

Ісаак Мазепа
Голова

Степан Витвицький
Заступник

На чужині, 5. серпня 1949 р.

Голова Уряду УНР М.Лівицький в Оттаві

2.2.1958

на авдієнції у
прем'єр-міністра Канади
Дж. Діфенбейкера

**THE FIGHT FOR FREEDOM OF THE NATIONS INCARCERATED
BY MOSCOW AND THE POLICY OF THE FREE WORLD**

BY
MYKOLA LIWYCKYJ
MEMBER OF THE UKRAINIAN NATIONAL COUNCIL

PUBLISHED BY
THE UKRAINIAN INFORMATION BUREAU, MUNICH, DANKHELSTR. 4 0,
GERMANY.

UKRAINIAN AND POLISH GOVERNMENTS IN EXILE ISSUE JOINT DECLARATION

LONDON — The Ukrainian and Polish Governments in Exile have signed a joint declaration concerning the international situation and that prevailing in their two countries, which are both under the domination of Moscow and Communism.

The following is the full text of the declaration:

After an exchange of opinions and having discussed the international situation and that prevailing in their respective countries, the two parties agreed to sign the following Declaration representing their joint standpoint.

Taking into consideration:

1. that Moscow's domination over European nations within and outside the Soviet Union compels them to strive for the common aim of liberation from Soviet imperialistic oppression which threatens their development and future;
2. that the above mentioned condition creates a link of solidarity between those nations under Soviet domination which possess the will for independence and the determination to gain their own freedom and sovereignty;
3. that this common aim to regain freedom and sovereign statehood, together with the will to fight Moscow's imperialism in whatever form, brings together the nations of Ukraine and Poland, and determines their mutual relationship;
4. that the freedom and independence of all East European nations which at present are struggling against Soviet domination are in the vital interests of both Ukraine and Poland, since the freedom of this whole area is indivisible; that social justice and respect for national and individual rights should arise from mutual respect, and that solidarity and democratic equality of nations preclude foreign domination in this area;

5 that the solidarity born of a common struggle against imperialism is not of a temporary nature, but being vital in this part of Europe, once achieved, should be maintained. Solidarity is for them the indispensable safeguard against revenge or the rebirth of imperialism, 6 that further, solidarity is a condition for political stability in the above mentioned part of Europe, and will ensure friendly relations with both western and eastern Europe, based on mutual respect of all nations' interests;

the two parties declare the following:

- IT IS IN THE VITAL INTEREST OF BOTH THE UKRAINIAN AND THE POLISH NATIONS WHICH HAVE BEEN NEIGHBOURS FOR CENTURIES AND TODAY FIND THEMSELVES DEPRIVED OF FREEDOM AND INDEPENDENCE TO WORK FOR AND SECURE THE EXISTENCE OF FREE AND SOVEREIGN UKRAINE AND POLAND.

Повида "Декларація" була темою наукової доповіді Голови Уряду на Конгресі Культури Польської 19.9. 1985 в Лондоні п.н. :

"Deklaracja polsko-ukraińska na tle historycznym"; її на друковано в збірнику цього конгресу в 1987 р. Зміст:

"

1) Polsko-ukraińskie traktaty i ich losy historyczne

Zborów i Biała Cerkiew 1649	Zb = P:u > Ø/P/ < opór szlachty
Hadziacz 1658	H = P:u > Ø/P/ < umowa Andrusowska
Warszawa 1920	W = P:u > Ø/P/ < umowa Ryska 1921
Balans wieków 17 i 20	T (P:u) > Ø/P/ < (Sz : A : R)

2) Polsko-ukraińska deklaracja z r.1979 L = p:u || u:p < "

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА

УРЯД • ЕКЗІМУ

UKRAINIAN NATIONAL REPUBLIC
Government in Exile

RÉPUBLIQUE UKRAÏNIENNE NATIONALE
Gouvernement en Exil

MARCH, 1988

**TO: MEMBERS OF THE VIENNA CSCE CONFERENCE
WIEN, AUSTRIA.**

HAVING NO CERTAINTY THAT, DUE TO SOVIET CENSORSHIP, THE APPEAL OF UKRAINIAN RELIGIOUS LEADERS IN THE RUSSIAN OCCUPIED UKRAINE REACHED YOUR DESK, WE ARE TAKING THE LIBERTY OF SUBMITTING IT TO YOU IN ITS ORIGINAL UKRAINIAN VERSION OF MAY 9, 1987. AS YOU CAN SEE FROM THEIR SUBMISSION THEY REQUEST /A/ RESTORATION OF UKRAINIAN ORTHODOX AND CATHOLIC CHURCHES AND /B/ REFUSAL OF THE SOVIET DELEGATION'S PROPOSAL TO HOLD THE NEXT HUMAN RIGHTS CONFERENCE IN MOSCOW SINCE THE SOVIET GOVERNMENT IS CONSTANTLY VIOLATING THE PROVISIONS RE HUMAN RIGHTS OF THE HELSINKI FINAL ACT OF 1975.

(Слідуює текст з України)

TO THE HONORABLE MEMBERS
OF THE GROUP OF SEVEN INDUSTRIALIZED
NATIONS IN THE WEST.

MEMORANDUM

re: contemporary 'Gorbomania' in the West

One of the grave mistakes of the post-WW1 era was President Woodrow Wilson's "sixth point" of 1918, calling for

"assistance of every kind that she (Russia) may need and may herself desire. The treatment of Russia by her sister nations in the months to come will be the acid test of their good will of their comprehension of her needs..."

As is known, this "point" resulted in the help to build up a Soviet Russian empire "of evil" (Reagan) and "of perversion of law" (Bush).

The contemporary era of Gorbachov's "glasnost' & perestroika" seems to mark the end of communism in Eastern Europe. Unfortunately, we are witnessing also a trend to re-establish the above mentioned "point" of Woodrow Wilson in the attitude and "compromise" of the "group of seven" at the Houston conference in July 1990 with its main conclusion:

"to help salvage the crumbling Soviet economy",
and

"to aid Gorbachov in his efforts to save the Soviet Russian empire".

It is clear that the mistake of 1918 has been repeated - in other form - in Houston.

First of all, the Soviet Union has been treated as a monolithic state, not as a "voluntary" union of "independent republics", or at least republics attempting to regain their true independence (the Baltic states, Georgia, Ukraine, etc.). As in 1918, all help will be directed through the central Soviet government in Moscow, Mr. Gorbachov being the main actor of distribution of Western goods and favors. A prospect of salvaging the crumbling Soviet "empire of evil and perversion of law" was never so bright!

Meanwhile the captive nations of Lithuania, Latvia, Estonia, Ukraine, Byelorussia, Georgia and others, badly need the help of the West, be it in the field of politics and economy, or in the sphere of post-Chornobyl medical and humanitarian aid. It can not be achieved via Moscow, it must be done directly and separately:

"By focussing on this ...goal, it will be easier for us to support the independence of nations in the Soviet empire and to further associate ourselves with the forces of democratization and decentralization", as W.H. Luers states (*New York Times* 29.6.).

In short: Caveant consules!

17.7.1990

Dr. J.B. Rudnyckyj, President,
World Federation of UNR Supporters

NOTICE OF WARNING

A notice of warning is hereby given to all possible, present and future Claimants re: Chornobyl disaster of 1986.

All claims for compensation relevant to destroyed crops, human health hazard, domestic and wild livestock, etc., in connection with the Chornobyl explosion of 1986 are to be directed to the central Soviet Russian government that is solely responsible for the building of the risky Chornobyl reactor in the occupied Ukraine and for its successive malfunctioning in the spring of 1986.

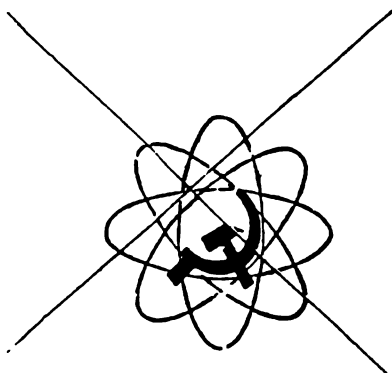
**Ukrainian National Government
(in Exile)**

ПЕРЕСТОРОГА УРЯДУ УНРЕСПУБЛІКИ

Філадельфія (УІБ) — В зв'язку з другим етапом Післягелсінкської конференції у Відні (від 27 І. до 11.4.1987), в часі якого передбачено дискусію над справами економіки й безпеки в Європі, Уряд УНРеспубліки видав повторну заяву про повну відповідальність окупаційного режиму червоної Москви за Чорнобильську катастрофу.

C H O R N O B Y L

1986:

To: UN Secretary General and the Governments Concerned.

General

The current observance of the UN "International Year of Peace" was suddenly interrupted by the Chornobyl explosion of 26.IV.1986 — so far the gravest disaster in the history of "peaceful use" of atomic energy. Countless morti and contaminated morituri Ukrainians and others clearly indicate that the concept of atomic "peaceful use" may result in tragedies comparable to war casualties of Hiroshima and Nagasaki of 1945, if the respective governments are incapable to meet the technological standards of our nuclear age.

Particular observations

The Chornobyl disaster is not confined to Ukraine herself, but has its crossborder implications, thus becoming an international affair. Since the contemporary puppet Government of captive Ukraine ("Ukrainian Soviet Socialist Republic") is internationally silent, letting Moscow to speak on its behalf, the Ukrainian National Government in exile as the only freely elected legitimate Government of Ukraine (since 1918) feels obliged to submit for your consideration the following:

1. The Chornobyl atomic reactors were built by the Soviet Russian occupational authorities on the non-Russian territory — ^{not far} from the Capital of Ukraine — Kyiv (Kiev) with its ca. 2,000,000 population.
2. According to professional opinions they were operated with outdated methods and facilities; according to the British specialist in this field Dr. Th. Marsham "the kind of reactor involved at Chornobyl was designed with a potential for every possible fault."
3. The occupational Russian authorities in Ukraine as well as the operational staff at Chornobyl itself disregarded warning voices of the local Ukrainian population and it was only after the explosion that the Soviet Russian Government ordered closing of 20 atomic reactors of the Chornobyl type in other parts of the USSR.
4. The date itself and the circumstances of the disaster were suspiciously kept secret by the authorities; even today there is no full account of details.
5. The Soviet Russian authorities did not admit instantly Western specialists to professional rescue.

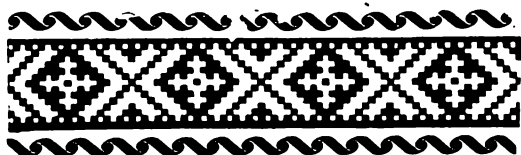
6. No international nor national charitable organizations were permitted to bring instant relief to the stricken area.

The above undeniable facts speak for themselves. It is clear that the Chornobyl tragedy is an internationally criminal case of a reckless, intolerable neglect on side of the Soviet Russian Government. The "execution by hunger" of millions of Ukrainians in 1932-33 is now followed by an "accidental holocaust" of Chornobyl.

Conclusion

In deploring the fate of *mortui et morituri* Ukrainians and other nationals the Ukrainian National Government in exile declines herewith any responsibility for the consequences of the Chornobyl disaster from the captive Ukrainian nation or any future Government of a truly free Ukraine. It is the Soviet Russian occupational Government in Ukraine that is fully responsible for the Chornobyl negligence and callousness.

Headquarters as of 25.V.1986

У Р Я Д У К Р А І Н С Ь К О І Н А Р О Д Н Ї Ї Р Е С П У Б Л І К И

UKRAINIAN NATIONAL REPUBLIC / RÉPUBLIQUE UKRAINIENNE NATIONALE
GOVERNMENT IN EXILE / GOUVERNEMENT EN EXIL

His Excellency Javier Perez de Cuellar
UN Secretary General,
New York, N.Y.

Headquarters as of
June 14, 1989

Dear Mr. Secretary General,

It was with great pleasure and satisfaction that our government learned of the UN Declaration of 1990's as the International Decade for the Eradication of Colonialism in order to usher in the twenty-first century as a world free from colonialism.

Furthermore, we are in full support of "the recognition of the legitimacy of the struggle of peoples under colonial and alien occupation to exercise their right to self-determination and independence by all means."

In this connection we wish to reiterate that Ukraine fulfilled her right to self-determination on January 22, 1918, by the "Universal" - A, proclaiming her full independence in form of Ukrainian National/Democratic Republic. Yet due to the Russian bolshevist aggression the UN/BR was forcibly converted into a Russian colony under the (misleading) name of "Ukrainian Soviet Socialist Republic". Her legitimate Government went into exile and has been continuing its work since 1918, advocating the restitution of the Ukrainian National/Democratic Republic in this part of the world.

Since you, as UN Secretary General, were asked by UN General Assembly to prepare and propose steps toward achieving the state of full decolonization of the world by the year of 2000 we would like to suggest to you the following with regard to the captive Ukraine:

- Free and fair elections in Ukraine under the UN supervision;
- Respect for the principle of non-interference in the internal affairs by the Soviet Russian, or any other non-Ukrainian government in general;
- Compliance with the principle of individual and collective (national, religious, minority, etc.) rights;
- Any further action eradicating colonialism in Ukraine, in Eastern Europe and elsewhere in the world.

This being a general statement does not exclude any additional suggestions and recommendations, we would be only too glad to support them upon your request.

Yours sincerely

Mikhail Gorbachev
on behalf of UN/DR Government in exile

Звіт полковника Ю. Сальського

Дозвольте мені, будь ласка, розпочати мій звіт пригадуючи Вам, що цей - наш - архів повстав у 1980-ому році з ініціативи і наполегливої акції тодішнього керманіча Ресорту Закордонних Справ і теперішнього Голови Уряду УНР, Професора Ярослава Рудницького. Архів існує на підставі формальної умови, яка була підписана Головним Архіварем Канади, з одного боку, і членами Архівного Комітету ДЦУНР, з другого боку. Разом з цим, хочу підкреслити, що згідно з цією умовою Головний Архівар Канади зобов'язався зберігати, в архівному значінню цього слова, усі історичні матеріали, які будуть йому доставлені за посередництвом Архівного Комітету і уможливлувати користування ними уповноваженими науковими дослідниками. Крім цього умова передбачає можливість, що збережені матеріали будуть евентуально передані під опіку Українського Головного Архіваря, коли повстане вільна і суверенна Україна.

З приємністю хочу подати до Вашого відома, що наш Архів уже начислює поважну кількість важливих історичних матеріалів відносно Визвольних Змагань і діяльності Уряду УНР в Україні, як рівнож в екзилі. Крім багатой збірки матеріалів, яка наспіла від Державного Центру у Мюнхені, Німеччина, ми одержали також поважну кількість історичних фотографій, манускриптів, мап та часописів з Канади, США, Європи, Австралії і інших частин світу. Останніми часами ми перебрали архівні спадщини сл. п. Ген. Василя Задояного з Нью Йорку і сл. п. Ген. Михайла Крата з Флориди. Ми також можемо похвалитися багатим архівним матеріалом, який ми

недавно одержали від родини сл. п. Ген. Василя Филоновича. Цей цінний матеріял відзеркалює діяльність Ген. Филоновича, як учасника Визвольних Змагань, як члена українських ветеранських організацій в Європі, США і Канаді та як керманича Ресорту Військових Справ Державного Центру УНР. Врешті одним з найновіших надбань нашого архіву є збірка матеріялів, яку залишив по собі сл. п. Доктор Степан Витвицький і яку передав нам Його син Доктор Ігор Витвицький з Нью Йорку.

(Див. Десята Сесія Української Національної Ради:
Матеріяли й документи. УІБ, Торонто 1989, стор. 19)

POSTSCRIPTUM

Після переведення решти архівних матеріялів УНР із Філадельфії до Оттави в грудні 1993 відбуто в Національному Архіві Канади 28.І.1994 церемонію передачі аґенд 1 - згідно з точкою 2 договору з 1980 р. - дальше ведення справ Національному Архівістові Канади
та

Начальникові
Головного Архівного Управління
при Кабінеті Міністрів України.
Цим актом завершено працю й договірні зобов'язання Архівного Комітету УНР щодо колекцій Уряду й ДП УНР в екзмплі з років 1920-1991/2.

Я.Р.

1991

Прийняття України в НБСЕ

Прага, 31 січня. (ІТАР-ТАСС-Укрінформ). „Прийняття України в НБСЕ виправлення історичної несправедливості. Бути великою європейською державою з великими економічними і людськими ресурсами і в той же час знаходитись за рамками європейського процесу — речі несумісні”, — заявив в інтерв'ю кореспондентові ІТАР-ТАСС міністер закордонних справ України Анатолій Зленко.

НБСЕ засвідчило доброзичливе ставлення до України, готовність до співробітництва з республікою в різних галузях. Країни НБСЕ зацікавлені в тому, щоб Україна якомога швидше визначила своє місце в різних європейських структурах. „Підключившись до загальноєвропейського процесу, ми розраховуємо, що це буде дорого з двостороннім рухом, а співробітництво будуватиметься на принципах взаємної вигоди і поважання, на пріоритеті загальнолюдських цінностей”. — підкреслив Анатолій Зленко.

Меморандум Президії УНРади

/1991/

В половині січня Президія УНРади вислала урядам 25-ти західних держав обширний Меморандум, в якому подано ряд конкретних рекомендацій відносно політики Заходу супроти України та інших республік. Меморандум отримали уряди всіх більших країн Західної Європи, США, Канади, Японії, Австралії і Нової Зеландії, як також лідери Республіканської і Демократичної партій в обох палатах Конгресу США і провідники всіх трьох політичних партій Канади.

В першій частині Меморандуму, висланого за підписами голови УНРади М. Воскобійника і голови Комісії зовнішніх зв'язків інж. М. Світухи, звернено увагу на ключову роль Народного Руху України в процесі національного відродження, на поширення політичного плюралізму і на роль Народної Ради України. В Меморандумі підкреслено історичну важливість проголошення Деклярації суверенітету України і наголошено опозицію в Україні та в більшості республік до підписання якогось усього нового союзного договору. Одночасно звернено увагу на зростаючу загрозу процесам демократизації в СРСР і на можливість повороту до авторитарного устрою, опертого на монополію консервативної партії за підтримкою КГБ і військових відділів.

Рекомендації в другій частині Меморандуму підкреслюють, що основною ціллю політики західних держав повинна бути мирна еволюція теперішнього

СССР на суверенні національні держави парламентарними шляхами. Політична стабільність і консолідація демократичних сил на сході Європи будуть забезпечені, а переходові процеси прискорені, якщо західні держави будуть реалізувати чергові рекомендації (подані скорочено):

1. Спрямувати курс політики Заходу на безпосередні зв'язки з Україною та іншими республіками в згоді з їх Деклараціями суверенітету та конституційними положеннями.

2. Вимагати від уряду ССРСР конструктивного діалогу для розв'язки питання державної суверенності України та інших республік.

3. Допилювати всебічного виконання урядом ССРСР всіх зобов'язань, які впливають з Паризької Хартії.

4. Сприяти включенню України і всіх східноєвропейських народів до всеєвропейських міждержавних інституцій.

5. Спрямувати економічну і гуманітарну допомогу Заходу в Україну та в інші республіки, поминаючи центральний партократичний апарат.

6. Сприяти процесам децентралізації економічної системи і перебранню республіками повного контролю над економікою і фінансами.

7. Поширити засяг діяльності консульських і торговельних місій західніх держав в Києві і відкрити нові місії.

8. Допомогати західнім підприємствам і фінансовим інституціям розвивати безпосередні економічно-торговельні зв'язки з Україною.

9. Забезпечити Україні безпосередній доступ до західніх державних кредитів і можливість користування позичками міждержавних фінансових інституцій.

10. Подати ефективну підтримку Народному Рухові України і демократичним інституціям.

11. Запевнити справедливий демократичний спосіб переведення в Україні всенародного референдуму і нових виборів під наглядом безсторонніх обсерваторів.

„Неминучий розпад теперішнього Союзу” — говорить в Меморандумі Президії УНРади — „вимагає від всіх країн Заходу нових політичних ініціатив в згоді з їх міжнародними зобов'язаннями, постановами чартеру ОН і недавно підписаної Паризької Хартії”.

„Немає вже місця на європейському континенті, ані ніде в світі” — закінчує Меморандум — „на імперію чи то втриману силою дискредитованої ідеології чи приховану за фасадом нового Союзу. Лише правдивий демократичний лад, оснований на праві кожної нації вибрати своє політичне майбутнє, може забезпечити мир і безпеку в Європі”.

Світське відзначення 1000-ліття 988 - 1988

"Справа скомплікувалася поїздкою Патріярха Димїтріоса до ССРСР, де він привітав „російський народ“ із його 1000-літтям у часі відвідин Москви в вересні 1987."

ТЕΚΣΤ:

ή Ρωσική ' Ορθόδοξη ' Εκκλησία

His Holiness Dimitrios, Patriarch
of Constantinople

is convinced that in 988
"ῥωσικὸς λαὸς" (= Russian
people) was baptized by
Prince Vladimir...

ο Οικουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος μιλώντας σε ἐκκλησία τῆς Μόσχας κατόπιν αἰτήσεως: « Εἰναι πιστεύω εἰς τὸ ὅτι καὶ μὲν ὁ ῥωσικὸς λαὸς βαπτίσθηκε πρὸν 1000 χρόνια ἐπὶ Βλαδὶμίρου ἀλλὰ καὶ ὅτι συνέχισε ἀνεδιάλειπτος μετὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀποστόλου καὶ μετὰ τὴν ἀποστολήν του στὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἡμεῖς μετὰ τὴν θερμὴν προσευχὴν σου ποὺ πάντοτε ἐβόησε πρὸς τὸν Κύριο γὰρ νὰ τὸν ἀποστολέυσι. Ὁ Θεὸς δὲν ἐγκατέλειπε ποτε τὸ ῥωσικὸ λαὸν ποὺ ποτὲν ἐξέστη πρὸς τοῦ Εἰμὸς ἐλευθέρου λαὸς καὶ ἐμὲς ἡμεῖς καὶ τὸν καυχώμεθα »

Τὰ
1000
χρόνια

КОМУНІКАТ СКВУ

Президія секретаріату СКВУ на своєму засіданні 12 травня ц.р. розглянула запрошення від президента М. Лівницького, УНР в Екзилі, до президента СКВУ Юрія Шимка взяти участь у Х-ій Сесії УНРади в днях 17-20 червня 1989 р.

У зв'язку з цим Президія Секретаріату СКВУ вирішила ввести деякі зміни в дотеперішню політику СКВУ відносно Державного Центру УНР в Екзилі й УНРади та різних українських політичних середовищ в вільному світі.

Беручи до уваги той факт, що СКВУ є завершенням організаційної структури громадського життя української діаспори, вирішено, що Президія Секретаріату СКВУ буде позитивно ставитись до запрошень усіх українських організацій і установ, не тільки суспільно-громадського характеру, але також і політичних середовищ, які стоять на засадах самостійності й державності українського народу на рідних землях.

За Президію Секретаріату СКВУ:
Юрій Шимко **Василь Верига**
президент *генеральний секретар*

English Summary

This treatise deals with the history of Ukrainian National Government in Exile during 1941 - 1991/92. It is a continuation of the similar work by Mykola Livyckyj, published in Munich - Philadelphia in 1984,

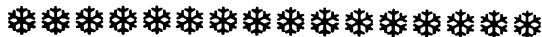
ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 роками,
containing the history of the UNGE from its inception until 1940,

It is intended to publish Livyckyj's and the present work in one volume for the convenience of people interested in modern history and in the struggle for independence of the Ukrainian nation.

* * *

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	3
Уряд УНР у часі Другої світової війни	9
Післявоєнні роки 1945 - 1991/92	13
Діяльність на зовнішньому відтинку	18
Внутрішні справи	33
Уряд УНР і церковні справи	
а/ Українські патріархати	50
б/ Світське відзначення 1000-ліття	59
ДЦУНР і СКВУ	62
Епілог	68
Документи	71
<i>English Summary</i>	95

ПОКАЗНИК
(Селективний*)
SELECTIVE INDEX

Багряний, І. І4; Бандера, С. 9; Белой, П. І5;
Білячів, В. І6; Бойко, Ю. І5; Букшована, С. І5;
Бульба-Боровець, Т. І0; Верига, В. 94; Винар,
Л. І6; Витвицький, С. І4; Волошин, А. ІІ; М.
Воскобійник І5; Городиський, З. 4, 3І; Довгаль
С. І5; Жила, В. 35; Іваницький, Б. І5; Камен-
ецький, І. 27; Кравчук, Л. 4; Кубійович, Вол.
І3; Купнір, В. 3, І3; Лимаренко, П. І5; Липо-
вецький, М. І6; Лівицький, А. І3, І4; Лівиць-
кий, М. *passim*; Мазепа, І. І3, 75; Малицький, О.
43; Маркусь, В. 4; Марусяк, В. 40; Мельник, А.
І0; Мстислав Патріярх 3; Носко-Оборонів, Т.
І6; Оборонів, Є. 22; Омелянович Павленко, Д.
Онуферко, Т. 85; Пап, М. 7, 37; Петлюра, С.
2, 3, І0; Плав'юк, М. І4; Росоха, С. І5; Рубі-
нець, М. 26; Рудницький, Яр. *passim*; Сальський
Ю. І6, 87-8; Самійленко, І. І5; Сидоренко, М. 26;
Йосиф Патріярх 3, 55, 57-8; Смаль-Стоцький, К.
9, І0; Степаненко, М. І4; Стецько, Яр. 9; Сухо-
верський, С. М. 3І; Трембіцький, В. 26-7; Фе-
дорак, Б. 37; Федорончук, В. І5; Шандор, В. 37;
Шандрук, Г. ІІ; Штефан, А. 37; Шимко, Ю. 94;
Шульгин, О. ІІ, І4, 72.

*) Повний показник передбачається для
майбутнього спільного видання
праць М.Лівицького й Яр.Рудницького
під загальним заголовком

Державний Центр УНР
у роках:
1920-1992.

ARKA LTD.

\$ 1295